

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katedra za muzeologiju

**INTERPRETACIJA SVAKIDAŠNJIĆE SEDAMDESETIH
GODINA NA PRIMJERU PROZE U TRAPERICAMA**

Diplomski rad

Mentor/ica: dr.sc. Darko Babić

Student /ica: Ena Katalinić

Zagreb, ožujak, 2017.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Department of Information and Communication Sciences
Sub-Department of Museology

**Interpretation of everyday life in seventies based on blue jeans
literature**
M.A. Thesis

Supervisor: Darko Babić, PhD

Student: Ena Katalinić

Zagreb, March 2017.

Sadržaj:

1. Uvod.....	2
2. Teorijski dio	4
2.1. Popularna kultura	4
2.2. Kulturni turizam	6
2.2.1. Književni turizam.....	9
2.3. Proza u trapericama	11
2.4. Interpretacija baštine	13
2.4.1. Načela interpretacije.....	16
2.4.2. Vrste interpretacije	19
3. Razrada projekta.....	23
3.1. Tema i metodologija.....	23
3.2. Sadržajna razrada	24
3.3. Prijedlog provedbe projekta	32
3.4. Ciljana publika	34
3.5. Vrednovanje i SWOT analiza	37
4. Zaključak.....	40
5. Literatura	42

1. Uvod

Interpretacija svakidašnjice nekog vremena može naći inspiraciju u najrazličitijim izvorima, pa tako i u književnosti. Proza u trapericama ili jeans proza hibridna je vrsta između modernog i suvremenog romana. Karakteristični likovi ove književne vrste neshvaćeni su pojedinci koji zajedno stvaraju novu kulturu suprotstavljenu ustaljenoj visokoj kulturi. Radnja ovih romana uglavnom se odvija sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Glavna obilježja tog vremena, svakako, su pojava čuvenih traperica, rock'n'rolla i drugačijeg pogleda na život.

U ovom se radu na temelju analize odabranih romana osmislila interpretacija svakidašnjice sedamdesetih godina prošloga stoljeća u Hrvatskoj. Interpretacija se temelji isključivo na prozi u trapericama kako bi se prikazao upravo onakav život kakav je u njoj opisan (bez povijesnih, socioloških i drugih izvora). Poanta korištenja isključivo književnosti kao povijesnog izvora je interpretacija na drugačiji način. Sedamdesete godine razdoblje su kojeg se mnogi žele prisjetiti i o kojem mnogi žele naučiti nešto više, a u našem slučaju, ispričana je priča o vremenu sa stajališta mladih marginalaca toga doba. Sama proza u trapericama okuplja na jednome mjestu upravo sve ono po čemu se pamte sedamdesete godine prošloga stoljeća, a upravo je to glavni razlog korištenja književnosti kao glavnog izvora u interpretaciji. U ovom slučaju, interpretacija sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama osmišljena je u obliku izložbe, ali se isto tako može uklopiti i u književni, a time i kulturni turizam. Ovakva interpretacija mogla bi privući interes ljubitelja glazbe, književnosti, novije povijesti i popularne kulture.

Romani korišteni u interpretaciji sedamdesetih godina prošloga stoljeća su:

1. *Bolja polovica hrabrosti* (Ivan Slamnig),
2. *Čangi off gotoff* (Alojz Majetić),
3. *Gadni parking* (Zvonimir Majdak),
4. *Kužiš stari moj* (Zvonimir Majdak),
5. *Lova do krova* (Zvonimir Majdak),
6. *Polagana predaja* (Goran Tribuson),
7. *Povijest pornografije* (Goran Tribuson),
8. *Stari dečki* (Zvonimir Majdak),
9. *Trava i korov* (Goran Tribuson) i
10. *Zagrepčanka* (Branislav Glumac).

Izdvojeni romani odabrani su za ovu analizu jer najbolje opisuju period sedamdesetih godina iz perspektive mladih marginalaca. U većini romana radnja se odvija u periodu sedamdesetih

godina, dok se u nekoliko romana radnja odvija u kasnijim godinama, ali je riječ o retrospektivnom sjećanju na mladost u tom vremenu. Ovdje treba naglasiti kako romani Zvonimira Majdaka, Alojza Majetića i Ivana Slamniga imaju posebni značaj, budući da je riječ o glavnim predstavnicima i začetnicima hrvatske proze u trapericama.

Ovaj rad podijeljen je na dva dijela, teorijski dio i praktični dio, odnosno, razradu projekta. Teorijski dio daje prikaz literature i uvod u samu razradu projekta, a sastoji se od sljedećih poglavlja: *Popularna kultura*, *Kulturni turizam*, *Književni turizam*, *Proza u trapericama* i *Interpretacija baštine*. Sama razrada projekta koncipirana je tako da je na početku objašnjena tema i metodologija korištena u radu, nakon čega je prikazana sadržajna razrada projekta (točnija konkretna interpretacija), a potom je dan prijedlog izvedbe projekta te je opisana ciljana publika, a na samome kraju napravljeno je vrednovanje kroz SWOT analizu projekta. Na kraju je rada zaključak u kojem je izvučeno ono najbitnije iz teorijskog i praktičnog dijela rada te su navedeni ukupni zaključci.

2. Teorijski dio

2.1. Popularna kultura

Da bi razumjeli popularnu kulturu, prije svega treba krenuti od definicije same kulture. Termin kultura potječe od latinske riječi *cultura* što u doslovnom prijevodu znači obrađivanje zemlje, njega tijela i duha, oplemenjivanje i poštovanje.¹ Terry Eagleton u svojoj knjizi *Ideja kulture*² navodi kako je pojam kultura moguće najsloženija riječ u engleskom jeziku. Kultura je višeznačan naziv koji se u mnogim znanostima, poput kulturologije, etimologije, povijesti, sociologije, filozofije pa čak i biologije, rabi u veoma različitim značenjima. U najširem smislu kultura je suprotstavljena prirodi kao posebna djelatnost kojom čovjek, za razliku od životinja, uspostavlja vlastiti svijet, nadograđen na prirodnu okolinu, pa je u nekoj mjeri uvijek i njoj suprotstavljen jer se čovjek ne prilagođava okolini, nego okolinu misaono i tehnički prilagođava vlastitim potrebama.³

Raymond Williams podijelio je kulturu na visoku (onu koja potiče na razmišljanje) i nisku (popularnu kulturu). Williams u svom djelu *Keywords*⁴ predlaže tri određenja pojma "popularno":

1. popularno je ono što se sviđa velikom broju ljudi;
2. popularna kultura suprotstavljena je visokoj kulturi;
3. popularna kultura je ona kultura koju su ljudi stvorili sami za sebe.

Popularna ili pop kultura u *Hrvatskoj enciklopediji*⁵ definirana je kao:

- svima dostupna i široko rasprostranjena kultura;
- svakodnevna medijska kultura koja prevladava u suvremenom društvu;
- zajednički skup praksi i uvjerenja koja su stekla globalnu prihvaćenost i koje obilježava medijska dostupnost i pojava u obliku komercijalnog proizvoda.

Drugim riječima, popularna je kultura masovna kultura ili kultura za mase okarakterizirana industrijskom proizvodnjom i ekonomskom isplativošću. Popularna kultura usko je povezana s ljudskom svakodnevnicom, ona se najčešće očituje kroz svakodnevne prakse „od prehrane i mode do masovnih (popularnih) medija i različitih oblika zabave poput športa, filma, televizije,

---

¹ Usp. Kultura. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (2017-02-05)

² Usp. Eagleton, Terry. *Ideja kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2002. str.7.

³ Usp. Solar, Milivoj. *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi*. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 2011.

⁴ Usp. Williams, Raymond. *Keywords: a vocabulary of culture and society*. London: Fontana / Croom Helm, 1976. str 198-199

⁵ Usp. Popularna kultura. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49511> (2017-02-05)

stripa, glazbe i književnosti“⁶. Iz navedenog je jasno vidljivo kako je popularna kultura usko povezana sa slobodnim vremenom i zabavom, a shodno tome i u pravilu strogo odvojena od vremena rada. „U kulturalnim studijima i kulturalnoj kritici uopće popularna kultura najčešće se vidi kao kultura radničke klase suprotstavljena kulturi vladajuće klase; time se u područje popularne kulture učitava model (opozicijske i subverzivne) narodne kulture srednjovjekovlja. Zbog toga se popularna kultura nastavlja, ali i djelomice poklapa s *narodnom (pučkom)* i *masovnom* kulturom. Svi ti pojmovi pokrivaju slične fenomene, ali u različitim povijesnim kontekstima.“⁷

"Poznato je, naime, da početke popularne kulture u njezinu širem antropološkom značenju kao svega onoga što u svakodnevnom životu ljudi pripada sferi dokolice i užitka, njezini proučavatelji smještaju u najstarija razdoblja ljudske civilizacije. Tako, primjerice, dosad najopsežnija monografija *The history od popular culture* (Cantor i Werthman, 1968), koja okuplja niz stručnjaka za različite fenomene i razdoblja, započinje antičkim razdobljem te na osamsto stranica (bez ilustracija) obuhvaća mnogobrojne njezine aspekte sve do druge polovice 20. stoljeća."⁸

Naime, popularna je kultura u svom širem značenju postojala još od početaka same civilizacije. Tako za antičke primjere popularne kulture možemo izdvojiti sport u staroj Grčkoj ili putovanja u doba Rimskog Carstva. Popularna kultura, slična današnjoj, javlja se na prijelazu iz devetnaestoga u dvadeseto stoljeće pojavom suvremenih medija (novine, film, radio, televizija). U drugoj polovici dvadesetog stoljeća dolazi do nagle amerikanizacije i popularne kulture kakvu danas znamo. "No, rastuća dinamika popularne kulture nije samo globalno uvjetovala atmosferu 20. st, nego se u tom razdoblju ona ujedno najintenzivnije intelektualno promišlja. Takva se promišljanja javljaju u inozemnom teorijskom kontekstu kod pojedinačnih autora i različitih teorijskih pravaca i škola: od američke nove kritike, Franka Raymonda i Queenie Dorothy Leavis, Josea Ortege y Gasset, D.H. Lawrenca, T.S. Eliota i dr., preko Frankofonske škole, britanskih kulturalnih studija pa sve do temeljitog preokreta unutar humanističkih znanosti potkraj 20. st. koji je popularnu kulturu učinio legitimnim predmetom akademskog proučavanja unutar različitih disciplina i nezaobilaznim predmetom svake rasprave o postmodernizmu."⁹

---

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ Kolanović, Maša. *Udarnik! Buntovnik? Potrošač: popularna kultura i hrvatski roman od socijalizma do tranzicije*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2011.

⁹ Isto.

Ovdje, svakako, valja posebno izdvojiti Centar za suvremene kulturalne studije (eng. *Centre for contemporary cultural studies*) ili takozvanu Birminghamsku školu. Richard Hoggart, Stuart Hall, Paul Willis, Raymond Williams i Angela McRobie osnovali su Centar za suvremene kulturalne studije 1964. godine u Birminghamu s ciljem proučavanja kulture. Bavili su se ideologijom kulture i načinom na koji ona gradi društvo. Govoreći o Centru za suvremene kulturalne studije valja istaknuti i definiciju samih kulturalnih studija. „Kulturalni studiji, skupni [su] naziv za postdisciplinarnu društveno-političku analizu suvremenih kulturnih pojava na raznorodnim metodološkim temeljima marksizma, strukturalizma, poststrukturalizma, analitike moći i feminističke kritike.“¹⁰ Upravo su predstavnici Centra za suvremene kulturalne studije ili Birminghamske škole zaslužni za teorijsko utjelovljenje popularne kulture i početke njenog znanstvenog proučavanja.

Popularna kultura bitan je aspekt sedamdesetih godina prošloga stoljeća, a o tome će više riječi biti u narednim poglavljima. U sljedećem poglavlju objasniti će se kako se popularna kultura, a tako i cijeli projekt mogu uklopiti u turističku ponudu.

2.2. Kulturni turizam

U *Hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža* turizam je definiran kao „ukupnost odnosa i pojava koji proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako je takvo putovanje poduzeto radi odmora i uživanja te se njime ne zasniva stalno prebivalište i ne poduzima se neka gospodarska djelatnost; gospodarska djelatnost koja obuhvaća turistička kretanja i sve odnose koji proizlaze iz takvih kretanja“¹¹. Jednostavnije rečeno, turizam predstavlja sva putovanja van mjesta stalnog boravka motivirana zabavom i odmorom. Kao i kod većine drugih djelatnosti, tako i kod turizma postoje razne klasifikacije. U današnje vrijeme sve su brojnije razne vrste turizma od kojih se mnoge (često) međusobno preklapaju. Jedna od značajnijih među njima, svakako, je kulturni turizam.

„U najširem značenju kulturni se turizam odnosi na „sve oblike putovanja izvan mjesta stalnog boravka, motivirane potpuno ili samo djelomice zanimanjem za povijesnu, umjetničku,

---

¹⁰ Kulturalni studiji. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34557> (2017-02-05)

¹¹ Turizam. URL: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62763> (2016-10-20)

znanstvenu, tradicijsku ili suvremenu baštinu neke zajednice, regije, grupe ili ustanove”, pri čemu posjetitelji dobivaju uvid u novi i drukčiji način materijalnog i duhovnog življenja.“¹²

Drugim riječima, kulturni turizam odnosi se na sva putovanja izvan mjesta stalnog boravka, barem djelomično inspirirana kulturom u bilo kojem obliku.

Ljudi su od pamtivijeka putovali iz kojekakvih razloga. Istraživanja su o tome rijetka te je teško odrediti kada su ljudi počeli putovati da bi vidjeli određeno kulturno mjesto ili upoznali drugu kulturu. Pretpostavlja se da se kulturni turizam kao takav javlja u vrijeme Rimskog Carstva, za vladavine cara Augusta (oko nulte godine). Rimljani su tada imali nešto slično današnjem *Grand touru* koji je uključivao Rim, Grčku, Malu Aziju i Egipat. Naravno, ta putovanja bila su namijenjena isključivo aristokratskom sloju. Ono što je karakteristično za to vrijeme, a specifično upravo kulturnom turizmu, jest primjer Grčke u kojoj više nije postojala tradicionalna kultura, ali su hramovi bili otvoreni posjetiocima. Osim toga, na putovanjima su se mogli kupiti razni suveniri kao uspomene na putovanje.

McKercher¹³ navodi da je neko mjesto kulturno turističko ako je:

1. posjećeno samo s ciljem da ga vidimo;
2. mjesto ozbiljne društvene aktivnosti (ima turističku infrastrukturu, imamo gdje jesti, kupiti suvenir i slično);
3. ranija namjena objekta imala specijalizirano korištenje (primjerice hram koji ne posjećujemo čisto tako da ga posjetimo, već jer ima poseban značaj); i
4. naplaćuju ulaznice i/ili imaju vodiče.

Prema svim tim kriterijima, putovanja Rimljana u Grčku i Malu Aziju smatraju se kulturnim turizmom, ali svakako se razlikuju od putovanja u Egipat. Egipat ima posve drugačiju i nepoznatu tradiciju i kulturu te se zbog toga to može smatrati istinskim kulturnim turizmom u punom smislu tog značenja.

U periodu između šesnaestog i osamnaestog stoljeća javlja se sličan trend te engleski i francuski plemići odlaze na *Grand tour* koji uključuje Rim, Pariz, Firencu i Napulj. Oni su putovali radi edukacije i postizanja višeg statusa. Upoznavali su druge kulture, učili njihove jezike, otkrivali njih i sebe. Jedna zanimljivost iz tog doba je da se tada razvila posebna grana slikarstva jer su

---

¹² Lee J., P. Williams. Strategic Directions for Culture and Heritage Tourism in British Columbia. Ministry of Small Business, Tourism and Culture & Tourism British Columbia, November 1999.

¹³ Usp. McKercher, Bob; Du Cros, Hilary. Cultural tourism: the partnership between tourism and cultural heritage management. New York; London: Routledge, 2012.

plemići htjeli za uspomenu imati svoje portrete s putovanja, što je tadašnja inačica današnjih popularnih *selfija*.

U devetnaestom stoljeću zbog razvoja prometa cijene padaju pa turizam općenito, a tako i onaj kulturni, postaje pristupačniji širem pučanstvu, a ne samo visokom plemstvu. U dvadesetom stoljeću, i to prvenstveno šezdesetih godina, dolazi do popularizacije masovnog turizma što se zadržava i do danas.

McKercher¹⁴ opisuje kulturnog turista ovisno o tome koliko mu je bitno iskustvo te koliko su mu jaki kulturni razlozi putovanja. Shodno tome, navodi tri vrste kulturnih turista: namjeravan, uzgrdni i slučajni turist. Namjeravan turist ima namjeru dobiti kulturno iskustvo, kultura mu je glavna vodilja prilikom putovanja. Suprotan njemu, uzgrdni turist je onaj kojemu uopće nije bitno kakvo će kulturno iskustvo dobiti. Slučajni turist odlazi na kulturna mjesta i događanja ako na njih slučajno naiđe, ali ga tada obično i zainteresiraju. Slična klasifikacija navedena je i u *Strategiji razvoja kulturnog turizma*.

Prema klasifikaciji navedenoj u *Strategiji razvoja kulturnog turizma*¹⁵ postoje tri vrste kulturnih turista. Navedene vrste kulturnih turista su turisti motivirani kulturom, turisti inspirirani kulturom i turisti privučeni kulturom. Navedene vrste turista razlikuju se prema udjelu interesa za kulturu, od onih u potpunosti zainteresiranih za kulturu do onih tek djelomično zainteresiranih za kulturu. Turisti motivirani kulturom najmanja su skupina kulturnih turista. „Njima su atraktivna elitna kulturna događanja i turistički paketi te vole da ih se tretira kao posebne goste.“¹⁶ Ova skupina turista u potpunosti je zainteresirana za kulturu. Oni svoje turističke posjete u potpunosti temelje interesom za kulturu te ciljano posjećuju kulturna mjesta. Turisti inspirirani kulturom najčešći su oblik kulturnih turista. „Njih privlače dobro poznati kulturni lokaliteti, atrakcije ili događaji (npr. popularne izložbe). Osjetljivi su na cijene i traže vrijednost za novac. Oni su tek djelomično motivirani kulturom, i to ih privlače uglavnom dobro reklamirane i popularne predstave, koncerti ili izložbe i teško da imaju išta više od površne znatiželje za lokalnu kulturu. Kako bilo, posjetit će kulturne atrakcije pod uvjetom da imaju vremena, da su im one lako dostupne te im nude vrijednost za novac.“¹⁷ Turisti privučeni kulturom razlikuju se od prethodne dvije kategorije turista po tome što oni isprva nemaju interes

---

¹⁴ Usp. Isto.

¹⁵ Usp. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. *Strategija razvoja kulturnog turizma: od turizma i kulture do kulturnog turizma*. Zagreb: Institut za turizam Zagreb, 2003.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto.

za kulturu. Točnije, oni ne planiraju svoj posjet kulturnim mjestima, već ih posjete ukoliko im netko to ponudi. „Za ovu grupu lokalni kulturni resursi mogu biti atraktivni pod uvjetom da su na vrijeme dobili informacije o predstavama, izložbama ili kulturnim i povijesnim atrakcijama lokaliteta. Marketing u samoj destinaciji, pravovremeno informiranje, dostupnost atrakcije i, gdje je potrebno, lakoća rezervacije ulaznica ključni su elementi za privlačenje ove grupe turista.“¹⁸

Sve te navedene karakteristike potrebno je uzeti u obzir prilikom osmišljavanja bilo kakvog kulturno turističkog proizvoda. Naravno, jasno je da nikada ne možemo očekivati isključivo samo jedan tip turista jer posjetioci su najčešće heterogena zajednica. No, valja imati na umu na koji način privući ciljanog korisnika, a istovremeno zainteresirati i ostale vrste posjetioca.

2.2.1. Književni turizam

Književni turizam još je jedna specijalna vrsta turizma. Kao i mnogi drugi turistički tipovi, tako je i književni turizam isprepleten s brojnim drugim vrstama turizma, ali najveću poveznicu svakako vidimo s kulturnim turizmom.

Premda su naizgled putovanja i književnost dvije posve nespojive discipline neki autori tvrde kako zapravo imaju zajedničku svrhu. I putovanja i književnost zadovoljavaju čovjekovu potrebu za bijegom od svakidašnje rutine života.¹⁹ „Kroz slobodnu volju i ponajviše od svega maštu ovo dvoje zajedno je spojeno formirajući ono što danas nazivamo književni turizam. Ujedinjenje dviju riječi, naizgled toliko dalekih, ali u isto vrijeme toliko bliskih, djeluje kao ekstenzija čovjekova procesa razumijevanja samoga sebe, ali i onoga što ga okružuje.“²⁰

Književni turizam predstavlja putovanja inspirirana književnošću i/ili književnicima. Točnije, kod ove vrste turizma, posjetioci mogu istraživati lokalitete povezane sa samim autorima (bilo da je riječ o mjestu njihova rođenja, gradu u kojem su proveli veći dio svog života ili bilo kojem drugom lokalitetu povezanom s njima i njihovim književnim radom), ali isto tako i lokalitete povezane sa samim djelima (bilo da je riječ o onima u kojima se odvija radnja ili onima koji su inspirirali samo djelo). David Herbert književni turizam opisuje kao „ujedno i mjesta povezana s piscima u njihovom stvarnom životu i ona mjesta koja su poslužila za smještanje radnje romana“²¹.

---

¹⁸ Isto.

¹⁹ Usp. Ghetau, L.; Esanu, V. Literary tourism as a promoter of cultural heritage. URL: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/SDP11/SDP11029FU1.pdf> (2016-10-23)

²⁰ Isto.

²¹ Herbert, D.T. Heritage, Tourism and Society. London: Mansell Publishing, 1995.

Književni turizam javlja se na prijelazu iz osamnaestog u devetnaesto stoljeće u Ujedinjenom Kraljevstvu i postaje izrazito popularni oblik turizma među mladom populacijom. S vremenom se književni turizam brzo širio po ostatku Europe, ali i u Rusiji i Sjedinjenim Američkim Državama. Ovaj oblik turizma nije bio popularan samo među čitalačkim entuzijastima, već i u akademskoj sredini.²² Postoje, čak, i svojevrsni književni hodočasnici, odnosno, visoko obrazovani turisti koji isključivo posjećuju mjesta književne baštine, proučavaju je i razumijevaju.²³ Kako to obično biva, razvoj ovog fenomena pratile su brojne pozitivne, ali i negativne kritike. Neki su smatrali ovaj oblik turizma novim korakom u procesu zbližavanja između čitatelja i autorova djela. S druge strane, kritičari su ovaj oblik putovanja smatrali jeftinom varijantom turizma. Bez obzira na podijeljena mišljenja oko ove vrste turizma, ne smije se zanemariti činjenica da ovakvi oblici putovanja imaju potencijal očuvanja književnih velikana i njihovih djela, ali isto tako i samih destinacija povezanih s njima. Drugim riječima književni turizam pridonosi promociji i očuvanju kako književnosti, tako i lokaliteta povezanih s tom književnošću.

Književni turizam specifični je oblik putovanja koji pripada kategoriji alternativnih tipova turizma. Osmišljen je u svrhu konzervacije specifične kategorije kulturne baštine, što se može odnositi na različite lokalitete, manifestacije i sve povezano s različitim aspektima književnosti. Osim toga, valja naglasiti kako književni turizam uvelike pridonosi razvoju kulturnog identiteta lokaliteta i igra ključnu ulogu u njegovu održivom razvoju, a samim time pridonosi i očuvanju kulturne baštine.

David Herbert u svom članku *Literary places, tourism and the heritage experience*²⁴ navodi kako se posjetioci lokaliteta književne baštine ne razlikuju od posjetioca drugih oblika baštine. Točnije, da lokaliteti književne baštine imaju iste karakteristike kao i bilo koji drugi baštinski lokaliteti kada je riječ o turizmu usmjerenom na njih. Osim toga, navodi i da su književni turisti češće pripadnici takozvanih *bijelih košulja* u odnosu na radničku klasu. Ista je situacija i s ostalim oblicima kulturnog i baštinskog turizma što je potpuno očekivano.

Lokaliteti značajni za književni turizam svakako su, prije svega, mjesta rođenja, smrti i života književnika, ali isto tako i različita mjesta na kojima su se dogodile neke zanimljivosti iz njegova života, pogotovo one značajne za njegov književni rad. Od materijalnih predmeta

---

²² Usp. Usp. Ghetau, L.; Esanu, V. Literary tourism as a promoter of cultural heritage. URL: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/SDP11/SDP11029FU1.pdf> (2016-10-23)

²³ Usp. Herbert, D.T. *Heritage, Tourism and Society*. London: Mansell Publishing, 1995.

²⁴ Usp. Isto.

značajnih za interpretaciju književnika i njegova rada, svakako, treba izdvojiti radne sobe u kojima su književnici stvarali svoj književni opus, njihov pisaći stol, olovke, originalni namještaj i slično. Dobar primjer ovakve interpretacije, svakako, je kuća Jane Austen u Chawtonu u Engleskoj u kojoj se nalazi autoričin originalni namještaj, vlastoručno pisana pisma i note, njen nakit i slične memorabilije koje nam približe opisuju samu književnicu i njen rad.²⁵ Kao primjer iz domaće prakse možemo spomenuti Kuću Šenoa u kojoj se nalazi radna soba Augusta Šenoa, stan Marije Jurić Zagorke i stan Miroslava Krleže. I kod ovih književnika sačuvani su originalni prostori u kojima su živjeli i radili s brojnim materijalnim memorabilijama koje same po sebi pridonose interpretaciji književnika i njihova rada.

2.3. Proza u trapericama

U ovom radu, odabrana je proza u trapericama kao primjer kroz koji se na drugačiji način može interpretirati neko vremensko razdoblje. Za početak svakako valja definirati samu prozu u trapericama. Prema *Proleksis enciklopediji* „proza u trapericama (je) pravac u suvremenoj književnosti koji se bavi temama modernog života, rabeći u svom izrazu mnogo slenga i gradskog žargona“²⁶. S druge strane *Hrvatski opći leksikon* daje nešto složeniju definiciju u kojoj navodi da je „proza u trapericama ili jeans proza (...) prozni oblik nastao 1960-ih prema romanu *Lovac u Žitu* J. D. Salingera, a kao opreka kanoniziranoj problemskoj i intelektualnoj prozi; glavni junak gradski je marginalac, pripadnik manje društvene skupine s kojom osporava tradicionalne, a stvara vlastite kulturne obrasce (odijevanje, glazba, jezik)“²⁷. Sam termin *proza u trapericama* uveo je Aleksandar Flaker, hrvatski književni teoretičar i povjesničar. Ovo poglavlje temelji se na njegovoj knjizi *Proza u trapericama*. Flaker navodi da je „(...) ono što ističemo kao zajedničko 'prozi u trapericama' kad kažemo da je to proza u kojoj se pojavljuje mladi pripovjedač (bez obzira pojavljuje li se on u prvom ili trećem licu) koji izgrađuje svoj osebujni stil na temelju govornog jezika gradske omladine i osporava tradicionalne i postojeće društvene i kulturne strukture.“²⁸ Iz navedenih definicija može se zaključiti da je glavni junak proze u trapericama najčešće pripadnik neke supkulture, a time i ljubitelj popularne kulture (o čemu se više govorilo u poglavlju 2.1. *Popularna kultura*). Jedna od glavnih karakteristika ove vrste književnost ironično je osporavanje kulturnih struktura i

---

²⁵ Usp. Isto.

²⁶ Proza u trapericama. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/1704/> (2016-10-22)

²⁷ Proza u trapericama. URL: https://issuu.com/lzmk/docs/proza_u_trapericama?e=4763079/4157604 (2016-10-22)

²⁸ Flaker, Aleksandar. Proza u trapericama: prilog izgradnji modela prozne formacije na građi suvremenih književnosti srednjo- i istočnoevropske regije. Zagreb: Liber, 1983.

mišljenja 'starijih'. Upravo u tome vidljiv je utjecaj popularne kulture jer, kao što smo već navodili, popularna kultura suprotstavlja se visokoj i ustaljenoj kulturi. Junaci romana pripadaju popularnoj kulturi dok njihovi roditelji i ostali odrasli ljudi pripadaju visokoj kulturi. Pri tome treba naglasiti kako ovdje, uglavnom, nije riječ o neslaganju roditelja i djece, već o suprotstavljanju institucionaliziranom i strukturiranom svijetu u cjelini. „Negacija tradicionalnih struktura, ali i afirmacija nekih potisnutih i zapretanih tradicija jedna je od bitnih pretpostavki na kojima 'proza u trapericama' izrasta. Druga je, sasvim sigurno bitna, pretpostavka 'proze u trapericama' – njezino horizontalno traženje kontinuiteta u suvremenoj kulturi: na njezinim stranicama nalazit ćemo iste ili srodne sustave vrijednosti koje mladi pripovjedači pronalaze u suvremenoj kulturi i prvenstveno u njezinim masovnim medijima: filmu, glazbi, načinu odijevanja i knjigama. Oспорavajući svojim stilom (najčešće nacionalne) tradicije i vertikalni kontinuitet njihov, mladi pripovjedači neprestano navode imena i pojave suvremenosti: filmskih glumaca, zabavnih pjevača i književnika.“²⁹ Osim popularnog, važno je spomenuti i kako se radnja romana uglavnom vrti oko svakodnevnog.³⁰ Junaci ovih romana gotovo su uvijek prikazani u svom svakidašnjem životu, prikazane su njihove svakodnevne radnje i problemi s kojima se svakodnevno susreću. Upravo su zbog toga ovi romani dobra podloga za prikaz svakodnevnice jednog razdoblja. Premda se pretežno radi o fiktivnim romanima s tek crticama autobiografskog u njima je prikazan svakidašnji život mladih ljudi toga vremena.

Sam termin *proza u trapericama* dolazi od najpopularnijeg odjevnog predmeta i glavnog obilježja popularne kulture – plavih traperica, jer kako se Flaker zapitao „Postoji li ijedan drugi kulturni proizvod - film, TV program, ploča, ruž za usne koji može biti toliko popularan (kao jeans)?“³¹. Odgovor na to pitanje vrlo je vjerojatno negativan jer upravo su traperice obilježile početke popularne kulture, a kao takve zadržale su se i do danas. „Uzevši *blue jeans* kao zaštitni znak traženja kontinuiteta jednog imaginarnog proznog zajedništva, Flaker je svojim lucidnim imenovanjem ujedno nagovijestio smjer kretanja budućih istraživanja koja se na prostoru suvremene humanistike velikim dijelom okreću od teksta prema kontekstu, od jezičnog modela prema popularnom i svakodnevnom, od metakritičke refleksije o jeziku i tekstualnosti prema

---

²⁹ Isto.

³⁰ Usp. Kolanović, Maša. Što se dogodilo s trapericama?: dijalog popularne kulture i novije hrvatske proze. // Književna republika: časopis za književnost 2(2004), 9/6; str. 91-112.

³¹ Flaker, Aleksandar. Proza u trapericama: prilog izgradnji modela prozne formacije na građi suvremenih književnosti srednjo- i istočnoevropske regije. Zagreb: Liber, 1983.

djelatnostima koje razrađuju spone između kulture i društva.³² Traperice se, osim što su i same bile znak otpora, u ovaj kontekst uklapaju i kao svojevrsni znak zajedništva jer povezuju svu 'mladež' o kojoj se ovdje govori. Čuvši sam naziv *proza u trapericama* lako je naslutiti o čemu se govori čak i u slučaju da nismo upoznati s književnošću jer upravo traperice asociraju na popularnu kulturu i razdoblje kada se ona pojavila.

U većini slučajeva glavni lik i/ili pripovjedač je mladić koji govori o svom trenutnom životu. Međutim, često se javlja i svojevrsna inverzija kod koje je glavni lik i/ili pripovjedač odrasla osoba koja se retrospektivno prisjeća svoje mladosti. Ovakva je situacija primjerice u romanu Gorana Tribusona *Polagana predaja* o kojem ćemo govoriti u praktičnim poglavljima ovoga rada.

Prethodno smo već spomenuli J. D. Salingera kao svjetskog začetnika ovog žanra. Početke hrvatske proze u trapericama vezujemo za književno kulturni časopis *Krug*, a kao prvi autor koji je počeo pisati u ovom žanru uzima se Antun Šoljan. Glavni predstavnici hrvatske proze u trapericama svakako su Alojz Majetić, Zvonimir Majdak, Ivan Slamnig i Branislav Glumac.³³ Upravo su zbog toga njihovi romani izdvojeni u našoj interpretaciji, o čemu će više riječi biti u praktičnom dijelu ovog rada, odnosno, u samoj interpretaciji.

2.4. Interpretacija baštine

Sama interpretacija baštine, u najširem smislu, javlja se još prije četiri tisuće godina.³⁴ Ljudi su oduvijek nešto interpretirali kako bi prenijeli svoja saznanja drugima. Pojavom masovnog turizma (u devetnaestom stoljeću) interpretacija baštine postaje znatno profesionalnija i specijaliziranija. Odnosno, počinje nalikovati interpretaciji kakvom je danas smatramo. Međutim, svoj pravi razvoj doživljava tek objavom Tildenove knjige *Interpreting our heritage* 1957. godine. Tilden u svojoj knjizi postavlja glavna načela interpretacije i time postaje temeljno polazište za daljnji razvoj profesije.³⁵

---

³² Kolanović, Maša. Što se dogodilo s trapericama?: dijalog popularne kulture i novije hrvatske proze. // Književna republika: časopis za književnost 2(2004), 9/6; str. 91-112. citirano prema: Usp. Duda, 2003: 96; Grgas, 2000: 13

³³ Usp. Proza u trapericama. URL: https://issuu.com/lzmk/docs/proza_u_trapericama?e=4763079/4157604 (2016-10-22)

³⁴ Usp. Silberman, Neil A. Heritage Interpretation as Public Discourse: Towards a New Paradigm // Understanding Heritage. / uredili Marie-Theres Albert, Roland Bernecker i Rudolff Britta. Berlin: DeGruyter, 2013. Str. 21-33. URL: http://works.bepress.com/neil_silberman/43/ (2016-11-05)

³⁵ Usp. Isto.

Kako bi što bolje razumjeli pojam interpretacije baštine, prije svega treba objasniti što je baština. Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) u svojoj definiciji navodi „Baština je nasljeđe iz prošlosti s kojom živimo danas i koju nasljeđuju buduće generacije.“³⁶ Drugim riječima, baština je ono što smo naslijedili od naših predaka, bilo to materijalno ili nematerijalno, a smatramo da je vrijedno čuvanja za buduće generacije. Mnogi ovu definiciju smatraju problematičnom jer nalaže da je baština isključivo nešto naslijeđeno, odnosno da ne možemo smatrati baštinom neku vrijednost iz sadašnjosti. Ta problematika nije pretjerano važna za ovaj rad pa nema potrebe za dubljim ulaskom u raspravu. Baštinom možemo smatrati sve ono što je vrijedno čuvati za buduće generacije.

Postoji više definicija interpretacije baštine. Radi boljeg razumijevanja i što boljeg uvida u teoriju interpretacije baštine u ovom poglavlju izdvojene su četiri definicije na temelju kojih je izvučen zaključak o tome što je interpretacija baštine.

Prema Freemanu Tildenu³⁷ interpretacija baštine edukativna je aktivnost koja za cilj ima otkriti značenje i veze kroz korištenje originalnih predmeta, iskustvo iz prve ruke i korištenje ilustrativnih medija, a ne jednostavno prenošenje faktografskih informacija.

Prema ICOMOS-u³⁸ interpretacija baštine odnosi se na cijeli niz potencijalnih aktivnosti namijenjenih da osvijeste javnost i povećaju razumijevanje kulturno baštinskih lokaliteta. To može uključivati tiskane i elektroničke publikacije, javna predavanja, *on-site* i direktno povezane *off-site* instalacije, edukacijske programe, aktivnosti u zajednici, istraživanje, obuke i vrednovanje samog procesa interpretacije.

Prema definiciji navedenoj u priručniku *The Hicira Handbook*³⁹ interpretacija je metoda kojom se nastoji olakšati prezentacija i društveno korištenje baštine. Ona se bazira na kulturnom i/ili prirodnom dokazu, bilo materijalnom ili nematerijalnom, koji je vezan uz neki lokalitet i nastoji promovirati te značajke u originalnom kontekstu. Glavni cilj uvijek je *in site* obnova i najbolja moguća kontekstualizacija baštinskog resursa. Odbačena je ideja da se objekt gleda sam za sebe, uvijek ga se treba promatrati u kontekstu s okolinom.

---

³⁶ Carmen, John; Sorensen, Marie Louise Stig. *Heritage studies: methods and approaches*. 2009.

³⁷ Usp. Tilden, Freeman. *Interpreting our heritage*. University of North Carolina Press, 1957.

³⁸ Usp. ICOMOS. *The ICOMOS charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites*. 2008.

³⁹ Usp. *Heritage interpretation centers*. *The Hicira Handbook*. Barcelona, 2005.

Jorge Morales⁴⁰ navodi da je cilj interpretacije baštine podizanje svijesti javnosti i davanje smjernica koje će omogućiti posjetiteljima da vide, istraže, smjeste, promotre, analiziraju, razumiju, osjete i istinski dožive lokalitet. Ukratko, potaknuti niz iskustava koji će imati smisao i život za posjetitelje. Interpretacija, za razliku od hladne racionalističke strogosti karakteristične tradicionalnim muzejskim praksama, nastoji pobuditi osjećaje i senzacije: svijest, strast, emocije i slično. Jedan od temeljnih ciljeva interpretacije očuvanje je kulturne i prirodne baštine.

Može se primijetiti kako svaka od navedenih definicija navodi nešto što u ostalima nije spomenuto. Upravo to je glavni razlog navođenja cijelog niza definicija jednog pojma. Valja naglasiti da su izdvojene definicije nastale u različitim vremenskim periodima, ali da su sve od njih još uvijek relevantne. Iz navedenih definicija može se zaključiti da je interpretacija baštine skup svih metoda i postupaka koje za cilj imaju opisati neki baštinski predmet ili lokalitet, bilo da je riječ o prirodnoj ili kulturnoj baštini. To je edukativna aktivnost kojom se posjetiocima prezentira značenje baštine te ju se stavlja u originalni kontekst u odnosu na sve ono što na nju utječe. Interpretirati se mogu muzejski predmeti, ali i baštinski lokaliteti. Interpretacija baštine utemeljena je na informacijama i dokazima iz originalnog predmeta (ili lokaliteta). Ono s čime se svi mogu složiti jest da interpretacija baštine ne predstavlja suhoparno navođenje faktografskih činjenica. Upravo suprotno tome, interpretacija baštine svojevrsna je priča o određenom dijelu baštine. Njome se potiče osvještavanje važnosti i razumijevanja prema onome što je interpretirano, ali i baštini općenito. Interpretacijom se potiču emocije i osjećaji kako bi posjetilac istinski doživio tu baštinu. Za kraj treba naglasiti kako svaka interpretacija treba težiti očuvanju i obnovi baštine.

Govoreći o interpretaciji, svakako, valja izdvojiti i još neke ključne definicije. ICOMOS⁴¹ uz interpretaciju izdvaja slijedeće pojmove: prezentaciju, interpretativnu infrastrukturu i interpretatore lokaliteta. Prezentacija predstavlja pažljivo planiranu komunikaciju interpretacijskog sadržaja kroz aranžman interpretacijskih informacija, interpretativne infrastrukture i fizičkog pristupa kulturno baštinskom lokalitetu. Može se prenijeti raznim tehničkim sredstvima, koji mogu, ali i ne moraju uključivati elemente poput informativnih panela, displeja muzejskog tipa, formaliziranih pješačkih tura, predavanja, vođenih tura, multimedijских aplikacija i internetskih stranica. Interpretativne strukture fizičke su instalacije,

---

⁴⁰ Usp. Isto.

⁴¹ Usp. ICOMOS. The ICOMOS charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites. 2008.

objekti i područja na ili povezane s baštinskim lokalitetom, koje se mogu koristiti za interpretaciju i prezentaciju, uključujući i interpretaciju novim tehnologijama. Interpretatori lokaliteta predstavljaju zaposlenike ili volontere na kulturno baštinskom lokalitetu koji su trajno ili privremeno angažirani u javnoj komunikaciji informacija koje se odnose na vrijednosti i važnosti lokaliteta.

Interpretacija baštine način je približavanja baštine ljudima. Interpretacijom se kroz priču potiče posjetitelje da istinski dožive baštinu i osvijeste njenu važnost i značaj. Takav pozitivan utjecaj na posjetitelja može imati samo kvalitetna i učinkovita interpretacija. Radi postizanja što boljih interpretacija osmišljena su načela koja su svojevrsni savjetnici za interpreatore diljem svijeta.

2.4.1. Načela interpretacije

Prilikom interpretacije baštine, kao što je slučaj i sa svim drugim profesijama, valja se držati nekih temeljnih pravila. Nekoliko je znanstvenika ovog područja izdvojilo osnovna načela kojih bi se sve interpretacije trebale pridržavati. Načela nisu neka strogo postavljena pravila kojih se bez pogovora treba držati. Načela predstavljaju svojevrsne preporuke koje usmjeravaju interpreatore kako da što bolje obavljaju svoj posao. U ovom poglavlju izdvojena su načela Freemana Tiledena, Larrya Becka i Teda Cablea, kao i načela sastavljena od strane ICOMOS-a.

Freeman Tilden u svojoj knjizi *Interpreting our heritage*⁴² izdvaja šest bitnih načela uspješne interpretacije:

1. Interpretacija koja na neki način ne povezuje ono što je prikazano ili opisano s osobnošću ili iskustvom posjetitelja bit će sterilna.
2. Informacija kao takva nije interpretacija. Interpretacija je bazirana na informaciji, ali to su dva posve drugačija pojma. Unatoč tome, svaka interpretacija sadrži informacije.
3. Interpretacija je umjetnost koja kombinira mnoge umjetnosti, bilo da se prezentira znanost, povijest ili arhitektura. Svaku umjetnost donekle je moguće naučiti.
4. Temeljni cilj interpretacije nije instrukcija, već provokacija.
5. Interpretacija treba težiti prikazivanju cjelina, a ne dijelova te se treba prikazati u cijelosti, a ne u fazama.

---

⁴² Usp. Tilden, Freeman. *Interpreting our heritage*. University of North Carolina Press, 1957.

6. Interpretacija namijenjena djeci (do dvanaest godina) ne smije biti pojednostavljena verzija interpretacije za odrasle, ona treba imat posve drugačiji pristup. Da bi postigla svoj vrhunac, zahtijeva posve odvojeni program.

Freeman Tilden začetnik je interpretacije baštine kao znanosti pa su shodno tome njegova načela prva načela tog područja. Ovih šest načela postaju temelj za daljnji razvoj interpretacije baštine te se sva kasnija načela nadograđuju na njih. Premda je od njihova nastanka prošlo više od pola stoljeća, ovih šest načela i danas se smatraju temeljnim načelima interpretacije baštine te su i dalje relevantna.

Larry Beck i Ted Cable u knjizi *Interpretation for the 21st century*⁴³ navode sljedećih petnaest načela interpretacije:

1. Kako bi stimulirao interes posjetitelja, interpretator mora biti sposoban povezati poruku s iskustvom posjetitelja.
2. Nije poanta u prijenosu poruke, već u otkrivanju istine i dubljeg značenja.
3. Informacija, zabava i ilustracija dio su interpretacije.
4. Posjetitelji moraju biti inspirirani i provocirani kako bi im se proširili horizonti.
5. Interpretacija mora biti prezentirana kao cjelina i usmjerena pojedincu kao cjelini.
6. Interpretacije za djecu, adolescente i odrasle posjetitelje moraju imati posve drugačije pristupe.
7. Prošlost mora biti otkrivena da bi sadašnjost bila ugodnija, a budućnost smislenija.
8. Nove tehnologije, oprezno korištene, mogu prikazati svijet na nove fascinantne načine.
9. Kvaliteta poruke utemeljena je na istraživanju, no kako bi kvaliteta bila postojana, valja obratiti pažnju i na kvantitetu.
10. Kvaliteta poruke usko je povezana s komunikacijskim vještinama interpretatora.
11. Interpretacijski tekstovi trebaju biti razumljivi onima za koje su namijenjeni. Trebaju prenijeti informaciju koju posjetitelj želi znati, s autoritetom, poštovanjem i poniznošću.
12. Interpretacijski program mora imati političku, socijalnu, financijsku, administrativnu i volontersku podršku ukoliko želi prosperirati.
13. Jedan od ciljeva interpretacije treba biti stimulirati posjetitelja da stvori potrebu za ljepotom, uzdigne duh i shvati važnost očuvanja onoga što je interpretirano.
14. Interpretatori moraju biti u stanju provesti optimalne interpretacijske aktivnosti pomoću dobro osmišljenih i dizajniranih programa i usluga.

---

⁴³ Usp. Back, Larry; Cabel, Ted T. *Interpretation for the 21st century: fifteen guiding principals for interpreting nature and culture*. 1998.

15. Strast je bitan element snažne i efektivne interpretacije.

Iz ovih petnaest načela jasno je vidljiva povezanost s Tildenovim načelima. Larry Beck i Ted Cable proširili su i osuvremenili Tildenova načela kako bi ona bila prikladnija novijem vremenu.

ICOMOS u članku *The ICOMOS charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites*⁴⁴ navodi sedam načela interpretacije:

1. Pristup i razumijevanje – Interpretacijski i prezentacijski programi trebaju olakšati fizički i intelektualni pristup javnosti kulturno baštinskim lokalitetima.
2. Informacijskih izvori – Interpretacija i prezentacija trebaju se temeljiti na dokazima prikupljenim prihvaćenim znanstvenim i stručnim metodama, kao i iz stvarne kulturne tradicije.
3. Kontekst i postavke – Interpretacija i prezentacija kulturno baštinskog lokaliteta treba se odnositi na širem društvenom, povijesnom, kulturnom i prirodnom kontekstu.
4. Autentičnost – Interpretacija i prezentacija kulturne baštine treba poštovati temeljne postavke autentičnosti u duhu Nara dokumenta (1994).
5. Održivost – Interpretacijski plan kulturno baštinskog lokaliteta treba biti osjetljiv prema svom prirodnom i kulturnom okolišu, uz socijalnu, financijsku i ekološku održivost među svojim središnjim ciljevima.
6. Uključivost – Interpretacija i prezentacija kulturno baštinskog lokaliteta moraju biti rezultat smislene suradnje baštinskih stručnjaka, domaćina, povezanih zajednica i ostalih zainteresiranih strana.
7. Istraživanje, obuka i evaluacija – Kontinuirano istraživanje, obuka i evaluacija su osnovni elementi interpretacije kulturno baštinskog lokaliteta.

ICOMOS-ova načela nešto su drugačija od prethodna dva slučaja. Dok su prethodne dvije grupe načela pomalo pjesnički napisana, ova su načela konkretnija i preciznija. Premda su ovdje naglašeni kulturno baštinski lokaliteti ova načela primjenjiva su i u slučaju muzeja.

Ova tri seta načela nastala su u različitim vremenskim periodima, ali sva su danas još uvijek relevantna. Budući da svaki od njih sadrži neka načela koja drugi nemaju, prilikom interpretacije svakako se valja osvrnuti na sva načela. Interpretacija koja se pridržava svih ovdje navedenih načela, svakako bi trebala biti kvalitetna i uspješna interpretacija.

---

⁴⁴ Usp. ICOMOS. *The ICOMOS charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites*. 2008.

2.4.2. Vrste interpretacije

Postoji više pristupa klasifikaciji interpretacije. Prema jednoj od klasifikacija, interpretaciju možemo podijeliti na tri vrste⁴⁵:

1. interpretaciju edicijom,
2. vodičku interpretaciju i
3. interpretaciju pomoćnim sredstvima.

Interpretacija edicijom

„Interpretacija edicijama podrazumijeva one vidove interpretacije baštine koji se postižu upotrebom različitih [tiskanih] izdanja – edicija.“⁴⁶ Edicije, odnosno, tiskane publikacije namijenjene ovoj specijaliziranoj namjeni mogu biti različitih vrsta i uloga. To mogu biti velike publikacije poput monografija i monografskih kataloga sa stručnim pojedinostima baštinskog sadržaja, ali i male publikacije poput sažetih kataloga i popularno pisanih vodiča ili posve male publikacije poput brošura, prospekata, letaka i sličnoga. Valja naglasiti kako je razvoj tehnologije raširio ovu kategoriju sa isključivo tiskanih publikacija i na one digitalne. Pa tako ovdje pripadaju audio i video kazete, CD i DVD diskovi, Internet i različite digitalne aplikacije. Interpretacija edicijom ima prednost nad drugim vrstama publikacije po tome što nije ograničena vremenom i prostorom. Drugim riječima, ne moramo biti na nekom lokalitetu da bi doživjeli njegovu interpretaciju, već to možemo dobiti u vlastitom domu. Osim toga, tiskane i/ili digitalne publikacije možemo koristiti kad god to želimo i koliko god puta to želimo, dok druge vrste interpretacije obično imaju ograničene termine. Još jedna bitna karakteristika ovog tipa interpretacije je da je to najčešće dopuna drugim vrstama interpretacije. Interpretacija edicijom često se koristi kao uvod, detaljnija dopuna ili uspomena na interpretaciju koja se odvija na lokalitetu. Iz publikacija često možemo saznati informacije za koje se na samom lokalitetu nije bilo vremena (i/ili interesa) te nam mogu služiti kao podsjetnik na ono što smo vidjeli i čuli na lokalitetu. Osim toga, male publikacije informativnog karaktera poput letaka i brošura često nas informiraju i potaknu da odemo negdje, odnosno na neki su način svojevrsna podloga i uvod interpretaciji na licu mjesta.

---

⁴⁵ Usp. Krivošejev, Vladimir. Upravljanje baštinom i održivi turizam. Valjevo, Beograd: Narodni muzej Valjevo, 2014.

⁴⁶ Isto.

Vodička interpretacija

Vodička interpretacija osnovni je i najčešći oblik interpretacije. To je vrsta interpretacije koju vodi interpretator, odnosno vodič, na licu mjesta (bilo da je riječ o baštinskom lokalitetu ili muzeju, galeriji i bilo kojoj drugoj baštinskoj instituciji). Drugim riječima, vodička interpretacija je ona interpretacija kod koje interpretator priča priču o onome što smo posjetili. „Prilikom vodičke interpretacije bitna je primjena metode personalizacije, koja podrazumijeva davanje informacija posjetiocima u skladu s njihovim interesima.“⁴⁷ Interpretatori trebaju na zanimljiv način približiti tematiku svojim posjetiocima. Kao što je već spomenuto u načelima interpretacije, svaku je interpretaciju nužno prilagoditi onome tko ju sluša. Osim toga, Krivošejev pod personalizacijom također podrazumijeva i personalizaciju vezanu za interpretatora (a ne samo za posjetioce). Svaki interpretator može na svoj način interpretirati ono što je predstavljeno. U svakoj interpretaciji vidi se nešto osobno, svojstveno baš tom interpretatoru. Kao što smo već prije spominjali, interpretacija ne smije biti čisto iznošenje faktografskih činjenica, interpretacija treba biti priča koja će posjetioca zainteresirati za tematiku o kojoj se govori.

Vodička interpretacija može biti opća i specijalizirana. Opća interpretacija namijenjena je široj publici. Njome se daje opširni, razumljiv, ali i zanimljiv prikaz baštinskog sadržaja.⁴⁸ Opća interpretacija daje cjelokupan uvid u ono što se interpretira. Primjerice, njome se općenito govori o cjelokupnoj tematici prikazanoj na izložbi ili lokalitetu. S druge strane, specijalizirana interpretacija namijenjena je specifičnoj grupi posjetioca te je specificirana prema njihovim interesima. Posve je jasno da učenici osnovne škole, studenti i znanstvenici nekog područja neće imati iste interese i ista očekivanja od interpretacije. Stoga je važno da postoji interpretacija primjerena specijalnim interesima različitih posjetioca. Osim toga, specijalizirana interpretacija može predstaviti samo jedan dio izložbe ili određene pojedinosti baštinskog lokaliteta.⁴⁹ Interpretatori se mogu zaustaviti na onoj pojedinosti koja zanima dane posjetioce i u cijelosti pokriti pojedinosti vezane uz nju.

Interpretacija pomoćnim sredstvima

Premda, kvalitetno osmišljenu i realiziranu živu riječ vodiča (interpretatora), koja predstavlja osnovni oblik interpretacije, još uvijek ništa ne uspijeva kvalitetno zamijeniti, sve češće se javlja potreba za interpretacijom pomoćnim sredstvima. Do te potrebe dolazi iz dva razloga.

---

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Usp. Isto.

⁴⁹ Usp. Isto.

Prvi je nedostatak kvalitetnog i odgovarajućeg interpretatora, a drugi je želja posjetioca da samostalno istražuju (bez ograničenja karakterističnih za plansko vođenje).⁵⁰ Interpretacija pomoćnim sredstvima koristi se kao samostalna interpretacija, ali i kao nadopuna vodičkoj interpretaciji. U ovom dijelu rada izdvojit ćemo tekstove kao posebnu interpretaciju pomoćnim sredstvima, ali će biti riječi i o interpretaciji ostalim pomoćnim sredstvima.

Tekstove najčešće susrećemo u tri osnovna oblika: legende, opisni tekstovi i takozvani *saznaj više* tekstovi.⁵¹ Legende su kratki informativni tekstovi koji se nalaze pored svakog pojedinačnog predmeta. One nam daju osnovne faktografske informacije poput naziva, vrste, autora, godina i sličnog. „Dok legenda ukazuje na sam predmet opisni tekstovi ukazuju na njegove kontekste, ili pak na kontekste pojedinih cjelina (npr. sadržaj cjelokupnog lokaliteta, ili sadržaj jednog njegovog dijela, ili jedne sale).“⁵² Ova vrsta teksta daje nam znatno više informacija od kratkih legendi, ali treba biti dovoljno sažet i zanimljiv da privuče što veći broj posjetitelja da ga pročitaju. Opisni tekstovi sastoje se od naslova, kratkog natpisa i informativnog teksta. Naslov treba biti sažet, ali i dovoljno informativan i uočljiv da privuče pažnju. Kratki natpis predstavlja svojevrsni sažetak napisanog kojim se posjetioca zainteresira za daljnje čitanje, dok je informativni tekst najveći i najopširniji dio u kojem su sadržane sve informacije. Takozvani *saznaj više* tekstovi najširi su i najduži oblici tekstova te su namijenjeni samo najzainteresiranijim posjetiteljima koji su voljni, kako i sam naziv kaže, saznati nešto više informacija o onom što su posjetili.

„Tekstovi koji su u funkciji posredne interpretacije mogu da budu postavljeni samostalno, ili dizajnerski uklopljeni sa drugim pomoćnim sredstvima. U njih, između ostaloga, spadaju panoi, panorame, diorame, kao i različiti [oblici] rekonstrukcija.“⁵³ Panoi predstavljaju svojevrsne dvodimenzionalne plakate na kojima se kombiniraju slikovni i tekstualni materijali. Panorame su panoi velikih dimenzija kojima se nastoji obuhvatiti cijela tema. Diorame su kombinacija panorame i trodimenzionalnih predmeta na način da se rekonstruira originalni okoliš ili događaj. Jedna od vrsta rekonstrukcija takozvana je soba epoha kod koje se određeni ambijent rekonstruira pomoću originalnih predmeta. Osim toga, od pomoćnih sredstava u interpretaciji često se koriste lutke, kopije originalnih predmeta, makete i slični predmeti. U posljednje

---

⁵⁰ Usp. Isto.

⁵¹ Usp. Isto.

⁵² Isto.

⁵³ Isto.

vrijeme tu možemo dodati i moderne tehnologije kojima se interpretiraju slike i zvuk, a česta je i scenska dramatizacija svjetlom.

Interpretacija svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama osmišljena je prvenstveno kao vodička interpretacija, popraćena interpretacijom pomoćnim sredstvima u obliku tekstova i nove tehnologije.

3. Razrada projekta

3.1. Tema i metodologija

Ovaj rad nastao je sa svrhom interpretacije svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama. Drugim riječima, poanta je rada osmisliti interpretaciju navedenog vremenskog perioda isključivo kroz podatke i priče pronađene u odabranim romanima. Glavni je cilj interpretacija na drugačiji način, prikazati povijest iz specifične perspektive koristeći književnost kao nesvakidašnji izvor povijesne interpretacije.

Pri planiranju interpretacije svakako valja krenuti od definiranja teme. O važnosti toga govori i sam autor Sam Ham u svojoj knjizi *Interpretation: making a difference on purpose*⁵⁴. Prema autoru, tema interpretacije izjavna je rečenica (duljine od petnaest do dvadeset riječi) u kojoj je sadržan osnovni zaključak koji bi se u konačnici trebao pojaviti i u mislima korisnika. Osim toga, naglašava kako je najvažnija karakteristika svake teme iskazati jednu cjelovitu ideju, bez obzira na gramatičke i lingvističke konstrukcije.⁵⁵ Shodno tome, tema interpretacije osmišljene u ovom radu može se definirati na sljedeći način: Svakidašnjica sedamdesetih godina prošloga stoljeća iz perspektive mladih marginalaca toga vremena – popularna kultura, buntovništvo, otpor i zajedništvo pripadnika generacije.

Metoda korištena u ovom radu, a time i pri osmišljavanju same interpretacije, sadržajna je analiza odabranih romana proze u trapericama. Romani korišteni za interpretaciju svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama su:

1. *Bolja polovica hrabrosti* (Ivan Slamnig);
2. *Čangi off gotoff* (Alojz Majetić);
3. *Gadni parking* (Zvonimir Majdak);
4. *Kužiš stari moj* (Zvonimir Majdak);
5. *Lova do krova* (Zvonimir Majdak);
6. *Polagana predaja* (Goran Tribuson);
7. *Povijest pornografije* (Goran Tribuson);
8. *Stari dečki* (Zvonimir Majdak);
9. *Trava i korov* (Goran Tribuson); i
10. *Zagrepčanka* (Branislav Glumac).

---

⁵⁴ Usp. Ham, Sam H. *Interpretation: making a difference on purpose*. Golden, Col. : Fulcrum, 2013. Hayden, Dolores. *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History*. London: The MIT Press, 1997.

⁵⁵ Usp. Isto.

Važno je naglasiti kako se prilikom interpretacije ne prepričava radnja navedenih književnih djela, već je ona korištena kao povijesni dokaz jednog vremena. Interpretacija svakidašnjice nekog vremena svoje polazište može pronaći u najrazličitijim izvorima pa tako i u književnosti (kao u našem slučaju). Pri planiranju i osmišljavanju interpretacije nisu korišteni nikakvi drugi izvori sa svrhom da se prikažu sedamdesete godine kakve su prikazane u romanima proze u trapericama.

Prilikom čitanja samih romana izdvojeni su dijelovi koji najbolje predočavaju svakidašnjicu sedamdesetih godina prošloga stoljeća, nakon čega su međusobno uspoređeni i analizirani izdvojeni podaci kako bi što zornije predočili to razdoblje.

Sama interpretacija osmišljena je u obliku izložbe, a podijeljena je u nekoliko manjih tematskih cjelina. Već spomenuti autor Sam Ham⁵⁶ savjetuje da interpretacija ima maksimalno četiri pod teme pa se toga držimo i u ovom radu.

Manje tematske cjeline ove interpretacije su:

1. traperice (kao svojevrsni zaštitni znak tog vremena);
2. glazba;
3. klapa i
4. ništavilo svakidašnjice.

Tematske cjeline prikazuju najznačajnije zajedničke točke analiziranih romana. Drugim riječima, analizom romana dolazimo do zaključka da su navedene cjeline glavne značajke svakidašnjice sedamdesetih godina.

3.2. Sadržajna razrada

Ovom interpretacijom prikazana je svakidašnjica sedamdesetih godina prošloga stoljeća na onaj način na koji je prikazana u romanima proze u trapericama. Prije svega, treba naglasiti kako se u interpretaciji nisu koristili povijesni, znanstveni ili bilo koji drugi izvori već isključivo odabrani romani.

Analizom odabranih romana dolazimo do zaključka da su četiri glavne karakteristike sedamdesetih godina: traperice (kao svojevrsni zaštitni znak tog razdoblja), klapa (odnosno društvo mladih marginalaca), glazba (prvenstveno rock'n'roll) i ništavilo svakidašnjice. Ove karakteristike dominiraju u svim analiziranim romanima te su stoga izdvojene kao glavne tematske jedinice ove interpretacije.

---

⁵⁶ Usp. Isto.

Poznato je kako u našim krajevima sve kaska za ostatkom svijeta, a tako je bilo i sa sedamdesetim godinama prošloga stoljeća. Goran Tribuson u svom romanu *Povijest pornografije* navodi kako su „(...) šezdesete, prema raširenom shvaćanju, trajale negdje do 1975. godine.“⁵⁷ Stoga će naša interpretacija nekima zvučati kao priča o šezdesetim godinama, ali je činjenica da su karakteristike šezdesetih godina na našim prostorima bile aktualne sve do druge polovice sedamdesetih godina prošloga stoljeća.

Priču o sedamdesetim godinama prošloga stoljeća započinjemo citatom iz Tribusonove knjige *Trava i korov* - „U te četiri iznimno važne gimnazijske godine, za vrijeme kojih su u moj život na najeruptivniji način upali Beatlesi i Rolling Stonesi, duga kosa i traperice, prve pobune i prve ljubavne patnje, bio sam oslobođen očinskog tutorstva, koje je, kao što se zna, prepuno različitih zabrana, prijetnji i naloga.“⁵⁸ Ova rečenica na jednom mjestu okuplja sve ono što su predstavljale sedamdesete godine za jednog mladog pojedinca. To je vrijeme u kojem popularna kultura ima izniman značaj za mlade ljude. Glazba, moda (predvođena trapericama), otpor prema odraslima i onome u što oni vjeruju glavne su značajke mladih ljudi u tom periodu.

1. Traperice

Sa sigurnošću možemo reći da su traperice jedan od najpopularnijih odjevnih predmeta u povijesti. Danas ih svi nose, a gotovo svaka osoba, neovisno o spolu i uzrastu, ima u svom ormaru barem jedan par traperica. Upravo zbog toga, iz današnje perspektive, traperice su jedan obični, svakodnevni odjevni predmet kojem se ne pridaje puno značaja. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih traperice su imale mnogo veći značaj od običnog odjevnog predmeta. Traperice su bile svojevrsni zaštitni znak popularne kulture, ujedinjavale su njene pripadnike, prvenstveno mlade te su time predstavljale otpor prema odraslim pripadnicima visoke kulture.

Prve su se traperice pojavile još potkraj prethodnog stoljeća, kada je Levi Strauss „uspio uvaliti kaubojima đenovsko platno, namijenjeno izradi šatora, pod materijal pogodan za nepoderive hlače“⁵⁹, ali svoju slavu doživljavaju tek stoljeće kasnije. „Tek u ranim šezdesetima, kada su traperice počeli nositi sinovi i nećaci nekih tipova koji su radili u inozemstvu, i kada je pukao glas kako se takve hlače mogu kupiti u trgovinama zagrebačkog Posrednika, moglo se mirne duše kazati kako je ta plava epidemija progutala grad.“⁶⁰ Prve marke traperica koje su došle do

---

⁵⁷ Tribuson, Goran. *Povijest pornografije*. Zagreb: Večernji list, 2004.

⁵⁸ Tribuson, Goran. *Trava i korov*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o., 2009.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto.

naših krajeva su Levis, Wrangler, Super Rifle, Lee i Roy Rogers. I kako to obično biva, tada ih se moglo kupiti samo u Zagrebu i to po nepristupačno visokim cijenama. „Bijedni domaći surogati od nekvalitetna platna koštali su upola manje, ali smo ih držali prikladnijima za oranje, spremanje stana ili berbu negoli za pravi izlazak na korzo.“⁶¹

O tome koliko je značilo imati jedne od tih prvih čuvenih traperica najbolje nam govori citat iz Tribusonove knjige *Trava i korov*. „Bože, vidio sam tijekom života, svakojake primamljive i poželjne stvari, višekanalne Uherove magnetofone, sportske bicikle i talijanske vespe, zvučničke sustave koji reproduciraju tonove ispod dvadeset herza, laserske video gramofone, ali nikad, baš nikad nisam tako žarko poželio posjedovati ijednu od takvih stvari, kao što sam poželio koje od tih prvih traperica.“⁶² Imati traperice značilo je biti netko, pripadati popularnoj kulturi i istaknuti se od svih ostalih. Glavna prepreka u dobivanju traperica svakako su bili roditelji, posebice očevi. Odrasli su se, u velikoj većini, opirali toj novoj modi. „- Ni govora! To neće u moju kuću! – lupio je šakom po stolu drug Brabec. – Ako ti samo dopustim, nakon traperica u kuću ćeš mi donijeti američki automat, zatim „striptis“ i na kraju „Majkamf“!“⁶³ Njima su traperice bile put do amerikanizacije, nepoštivanje i suprotstavljanje svemu onom u što su oni vjerovali. Takav otpor, posve očekivano, rezultirao je protureakcijom gdje su mladi samo još više željeli svoje prve prave traperice. No kada bi dobili svoje prve traperice, iz njih više ne bi izlazili. „A kada bi se na hlačama već stvorila smrdljiva impregnacija, nastala od znoja, prljavštine i ostataka raznih jela, dopuštao bih mami da ih opere, ali tako da to uradi navečer, te da ih preko noći ostavi na kaminu, kako bi već sutradan ujutro bile pripravne za nošenje.“⁶⁴ Prve su traperice većini, zasigurno, bile najdraži predmet koji su posjedovali i mnogima su u takvom sjećanju ostale i desetljećima kasnije. „Uistinu su bile savršene te moje prve traperice, danas već zaboravljene marke Roy Rogers. Postajući dostupnijima, poslije su dolazile Levisice, Rifle, Lee i druge traperice, ali mi nijedne više nisu bile tako drage. Da sam ih kojim slučajem uspio sačuvati, danas bi uramljene visjele na zidu moje radne sobe, odmah uz postere Micka Jaggera, Boba Dylana i Nicka Cavea.“⁶⁵

Još jedan pokazatelj samog značaja traperica i svega onoga što su one predstavljale je i činjenica da se mnogim mladim marginalcima toga doba sve to zadržalo i do odraslog uzrasta. Primjer toga imamo u Tribusonovu romanu *Polagana predaja* u kojem se glavni junak nostalgично

---

⁶¹ Tribuson, Goran. Povijest pornografije. Zagreb: Večernji list, 2004.

⁶² Tribuson, Goran. *Trava i korov*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o., 2009.

⁶³ Isto kao 61.

⁶⁴ Isto kao 62.

⁶⁵ Isto.

prisjeća svoje mladosti. „U ono zlatno doba kada je vrijeme doslovno rasipao autostopirajući po stranim zemljama, činilo mu se da bi se lagodnije osjećao u teškom srednjovjekovnom oklopu, negoli u odijelu. Pa ipak, odijela u jebenim poslovnim tonovima čekala su ga u zasjedi svih tih bezbrižnih u buntovnih godina. I eto, dočekaio je dan kada će obući odijelo, svojevrsni simbol polagane predaje na koju su ga sve ove proklete okolnosti u toku vremena prisilile.“⁶⁶ I u nastavku na to, nakon radnog dana „S blagim gađenjem razveže kravatu i skine odijelo pa se vrati dobrim starim trapericama.“⁶⁷

2. Klapa

Klapa, danas poznatija pod terminom društvo, predstavlja malu skupinu mladića i djevojki koji se druže, imaju iste interese i zajedno provede većinu svog vremena. Glavni junaci većine romana proze u trapericama upravo su članovi klape.

„Sjećam se da me srednja škola kao institucija nije zabavljala, dapače me i mučila, onda, boravak u razredu činio mi se nezdravim, neprestano sam gledao van. Međutim, uvijek, svakodnevno sam iščekivao sastanak s društvom. Što god se dogodilo, držali smo se jedan drugoga. Svađe i pomirenja, ljubavi i mržnje, izdaje i vraćanja u klapu – od nas kao da su učinili volvoks globator, nehijerarhičnu zajednicu.“⁶⁸

Članovi klape bili su vezani prvenstveno zajedničkim interesima i istim svjetonazorima. Klape su se često ponosile time da su drugačije, posebnije i unikatnije od drugih. Sedamdesetih godina prošloga stoljeća njihovi su interesi najčešće bili vezani za glazbu, zabavu, cure i iznad svega otpor prema odraslima. „Izvan nas je bio svijet odraslih i onih drugih ljudi, koji su nas bombardirali, selili iz zgrade u zgradu, vabili nas da im služimo, prijetili se, odgurivali nas, davali nam odijela i hranu.“⁶⁹ Roditelji, a zajedno s njima i ostali odrasli, uvijek su bili neka vrsta neprijatelja koja se protivi svemu onome u što oni vjeruju. Branili su im traperice i novu američku glazbu, tjerali ih na šišanje i rad u dosadnim zastarjelim profesijama. Ali taj otpor kao da ih je još jače držao zajedno. Alojz Majetić u svom romanu *Čangi off gotoff* ilustrira snagu zajedništva unutar klape „Ovo je loša rulja. Ne mogu ih napustiti, pripadam im, to je loša rulja, svih osam ljudi, ja osim...“⁷⁰. Koliko god problema i neslaganja imali unutar klape, svejedno ih

---

⁶⁶ Tribuson, Goran. Polagana predaja. Zagreb: Znanje, 1984.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Slamnig, Ivan. Bolja polovica hrabrosti. Zagreb: Večernji list, 2004.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Majetić, Alojz. Čangi. Zagreb: Večernji list, 2004.

ne možeš napustiti, jednostavno im pripadaš, klapa je dio tvog identiteta. To zajedništvo često ostaje jako i u odrasloj dobi. Ivan Slamnig svoj roman *Bolja polovica hrabrosti* piše iz perspektive odraslog čovjeka koji se prisjeća svoje mladosti. „Moglo se ušutjeti i otploviti, moglo se odjednom govoriti, a mogli smo razgovarati i dvoje po dvoje. To je bila prednost ovakve klape. Bavili smo se raznim poslovima i nismo pripadali istim profesionalnim zajednicama. Ali sada je sve izgledalo kao nadgradnja.“⁷¹ S godinama ljudi odrastaju, stječu nova iskustva i interese, nerijetko se razilaze od svojih mladenačkih klapa, ali kad se s njima sastanu, bez obzira na sve razlike, i dalje se osjeti ono zajedništvo koje vas je nekada činilo klapom.

Klape su karakteristične upravo za mladenačko doba, s godinama se one raspadaju. Mladi marginalci postaju odrasle osobe, stupaju u brakove, imaju karijere i time znatno manje vremena za društvo. „Priznajem, u tom razdoblju Brambor se nije mnogo družio ni sa mnom ni s drugima, što se moglo razumjeti: mnogo je radio, bio zaljubljen i slično. Na njegovom primjeru mogao sam vidjeti kako zaposlenje i ljubav razorno djeluju na prijateljstvo. Oni su neka vrsta socijalnog vitriola što nagrizi i uništava naoko besmrtne momačke klape. A kad nestanu klape, starost ti je već na pragu.“⁷²

3. Glazba

Glazba je, kao i ostale vrste popularne kulture, imala veliki značaj za sedamdesete godine prošloga stoljeća. Često je upravo glazba onaj zajednički interes koji veže društvo, odnosno klapu. Tako nešto možemo razumjeti i iz današnje perspektive. Nerijetko vidamo razne mlade supkulturne skupine čija je glavna točka zajedničkog interesa upravo glazba (*punker*, *rocker*, *metalci*, *reperi* i brojni drugi).

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća najaktualniji glazbeni žanr bio je *rock 'n' roll*. Sve je započelo s pojavom *Beatlesa*, a za njima su došli i brojni drugi.

„Podrugljiva novinska notica s fotografijama, o četiri čupava luđaka koji sviraju gitare u Liverpoolu i Londonu, izresci iz stranih listova te otkriće noćnog programa srednjovalne stanice Luxembourg, doveli su nas ravno do pozornice svjetskih lakoglazbenih zbivanja. Pohod *Beatlesa* podsjećao je na rez čeličnog noža kroz maslac; sve je išlo jednostavno i lako, nitko se nije mogao oduprijeti i spasiti. Za *Beatlesima* su došli *Stonesi*, *Dylan*, *Whoovci*, *Animalsi*, a za

---

⁷¹ Slamnig, Ivan. *Bolja polovica hrabrosti*. Zagreb: Večernji list, 2004.

⁷² Tribuson, Goran. *Povijest pornografije*. Zagreb: Večernji list, 2004.

upućenije i Beach Boysi, Themovci, Doorsi, Donovan, Manfred Mann, Dave Clark Five i mnogi, mnogi drugi.“⁷³

Opće je poznato da je *rock* jedan od najznačajnijih glazbenih žanrova te da je imao veliki kulturno-povijesni utjecaj na cijeli svijet. Mnogi smatraju kako je zaslužan za širenje mira i tolerancije, a time i okončavanje ratova. To je glazba koja budi otpor prema onome što se protivilo njihovim uvjerenjima (od roditelja i školskih profesora do politike i ratova). Tribuson tu posebno izdvaja Bob Dylana i njegovu glazbu koja posebno vuče na otpor.

„Naime, uz Beatlese i Rolling Stonese, Who i Animalse, tog sam Dylana veoma rano zamijetio i držao ga jako važnim, jer se tvrdilo da predstavlja novi, protestni trend u rock glazbi. Kako sam i sam bio bijesan mladač, nabrušen na sve postojeće, od rata u Vijetnamu, preko druga Nekvinde i raznih nepravilnosti u školi, sve do očeva zatupljujućeg preslušavanja čitavog *Dnevnika*, učinilo mi se da je Bob Dylan baš stvoren po mjeri mojega adolescentnoga pobunjeničkog ukusa.“⁷⁴

Glazba ima jak utjecaj na ljude, pogotovo na one koji su strastveni u vezi određene glazbe. Kao što je već spomenuto, glazba sedamdesetih godina budila je otpor i svojevrsno buntovništvo. „Dolazak tog angloameričkog ludila natjerao nas je i na veću agilnost u učenju engleskog jezika, što je možda jedini pozitivni utjecaj rocka na našu naobrazbu. U svemu nam je ostalom samo odmagao, jer smo postajali divlji, neobuzdani i neukrotivi, upadajući sve češće u svađe s roditeljima i beskonačno komplicirane razmirice s profesorima, koje su počesto završavale tako da su nas morali slati na *brain washing* kod direktora Volodera.“⁷⁵ Ovdje nije riječ isključivo o otporu radi otpora, rock'n'roll je poticao otpor prema suprotnim i do tad ustaljenim uvjerenjima, mijenjanje svijeta i dizanje revolucija.

U to doba slušati stranu glazbu nije bilo baš jednostavno, nisu postojali internet, CD-ovi, kasete, a čak su i ploče bile rijetkost. „Kako i gdje se slušao rock? Kako su domaćim prodavaonicama ploča harale zabavno-glazbene vedete tipa Nade Knežević, Olivera Vučo i Elvire Voća, takve trgovine predstavljale su za pravog rockera omraženo mjesto na kakvo se ne zalazi. Privatni magnetofoni predstavljali su pravu rijetkost; drugim riječima, polivinilskih i magnetskih artefakata nije bilo, a ako ih je i bilo, bili su u malobrojnim rukama privilegiranih sretnika. Ploče Beatelsa ili Rolling Stonesa predstavljale su rijetkost koja se čuva poput relikvije. U

---

⁷³ Isto.

⁷⁴ Tribuson, Goran. *Trava i korov*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2009.

⁷⁵ Isto.

nedostatku artefakata, slušale su se strane radiostanice, ponajprije Radio Luxemburg i Hello Twen! Radio Saarbrueckena.“⁷⁶ Tek su se polovicom desetljeća ploče *rock* izvođača postale dostupne široj javnosti. Prvo su se pojavile singlice (odnosno ploče s najčešće dvije pjesme koje najavljuju nadolazeći glazbeni album), a tek nakon njih su došle takozvane longplejke (odnosno ploče s cijelim albumom). Iz današnje perspektive gledano, vjerujem, da je sav taj trud koji je bio potreban za slušanje svega nekoliko pjesama obožavanog benda, uvelike utjecao na sam značaj glazbe u životu pojedinca.

Kao što se to prethodno dogodilo s trapericama, ni *rock* nije bio prihvaćen od strane roditelja i ostale odrasle populacije. „Kao što je poznato, kulturni, a i drugi importi, u nas nisu nikad bili baš skroz dobrodošli, pogotovo ako dolaze s lukavog i prefriganog Zapada. S dežurnih novinskih, radio i televizijskih propovjedaonica odjekivale su prave filipike protiv razularenih čupavaca, atonalne galame, neestetičkog prenemaganja. Pravovjerni sociolozi, muzikolozi, kulturni i javni radnici govorili su o vraćanju poganskim ritualima, opasnim decibelima, uništavanju naše izvorne folklorne baze i o sličnim bedastoćama, što je sve redom donosilo rezultate suprotne od željenih.“⁷⁷ Roditelji, prvenstveno očevi, često su svojoj djeci branili kupovanje *rock* ploča, prijetili da to 'neće pod njihov krov'. Naravno, adolescenti kao takvi, reagirali su posve suprotno od željene reakcije pa su u pravilo samo još više cijenili tu glazbu i s većim žarom tražili njihove ploče.

4. Ništavilo svakodnevnice

Još i prije same analize odabranih romana, od sedamdesetih smo očekivali traperice, rock'n'roll i otpor prema odraslima, ali u gotovo svim romanima pojavio se jedan neočekivani aspekt – ništavilo svakodnevnice. Naime, veliki dio radnje romana vrti se upravo oko ništavila svakodnevnice, točnije, oko toga kako glavni likovi provode svoje dane ne radeći ništa naročito.

Ivan Slamnig u svom romanu *Bolja polovica hrabrosti* opisuje kako su u srednjoškolskim danima vodili bezbrižne živote i uživali poput male djece. „Odlazili smo na duge šetnje kad god smo mogli, dane provodili na Savi zabavljajući se brodićima kao djeca, vodeći duge diskusije o prvim i ostalim stvarima, neprestano evidentirajući svoj život pismima, bilješkama, čak i pravim dnevnicima s literarnim pretenzijama, crtežima, čuvanjem tramvajskih karata, ratnog papirnato novca, formulara, novina, fotografija.“⁷⁸ S druge strane, Zvonimir Majdak u

---

⁷⁶ Tribuson, Goran. Povijest pornografije. Zagreb: Večernji list, 2004.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Slamnig, Ivan. Bolja polovica hrabrosti. Zagreb: Večernji list, 2004.

romanu *Kužiš, stari moj* priča iz nešto starije perspektive mladih, ali već odraslih ljudi. „Radi što te volja. Idi u kino na kaubojski filmić, idi nedjeljom na tekmu, zezaj se u slastičarnici ili ispred kućice u kojoj stari Jumbi peče kostanje, švercaj se na treski, štosa radi, pronjuši po tržnici, drpi koju breskvu ili naranču, šcipni za guz koju kumicu, visi u bircu ili mliječnjaku gdje frajerice i frizerke piju kavice, pogledaj koga ima na tramvajskoj stanici, tko igra rukoš ili nogoš na školskom igralištu, nasloni se na „namu“ i čekaj dok kiša prestane, kuži dobre pičke, popuši jednu, dve pljuge u društvu kakvog platfusiste, do mile volje zijevaj i prostači – Isuse, možeš li zamisliti nešto više perfa?!“⁷⁹ Iz navedenih citata jasno se vidi da su mladi u sedamdesetima vodili bezbrižne živote bez previše obaveza te da su baš zbog toga uživali u višku slobodnog vremena.

Ništavilo svakodnevnice, moguće nije karakteristika isključivo sedamdesetih godina prošloga stoljeća, ali je ovdje izdvojeno jer se pojavljuje kao glavni dio radnje u gotovo svim romanima proze u trapericama. Osim toga, taj je aspekt veoma interesantan u usporedbi s današnjom svakodnevnicom. Danas ljudi, pa čak i mladi, ne vode tako bezbrižne živote. Poznato je da je u današnje vrijeme sve ubrzano, djeca od najranije dobi idu na brojne aktivnosti i ljudi su od tada pa sve do najstarije dobi puni obaveza. Upravo je zbog toga, iz današnje perspektive gledano, taj naizgled nebitan aspekt jednog vremenskog perioda itekako vrijedan isticanja. Svakidašnjica sedamdesetih godina prošloga stoljeća bila je uvelike bezbrižnija, lagodnija i prije svega usporenija u odnosu na današnju svakidašnjicu.

Priču o sedamdesetim godinama prošloga stoljeća završavamo zaključkom da je popularna kultura imala važan aspekt za mlade ljude toga doba. Sve izdvojene značajke (traperice, klapa, glazba pa čak i ništavilo svakodnevice) u konačnici ukazuju na otpor. Zaključak podupiremo citatima iz romana *Trava i korov* i *Povijest pornografije*. „No, najvažniji i najjeftiniji modni znak pripadanja globalnom bratstvu, koji ti je u malom mjestu, tri tisuće kilometara udaljenom od Londona, mogao donijeti mnogo veće probleme od traperica i šarenih košulja zajedno, bila je duga kosa.“⁸⁰ „Kako kosa nije naprosto kosa nego semiološki fenomen (kako je o tome pisao Pasolini), tom sam kosom nešto izricao. Što sam izricao? Izricao sam svoje neslaganje s građanskim običajima i moralnim kodeksom, ali sam to doznao tek kada sam te stvari prestao izricati, odnosno kada sam se ošišao.“⁸¹ Mladi marginalci sedamdesetih godina opirali su se ustaljenim uvjerenjima i dominantnoj visokoj kulturi, boreći se za svoja uvjerenja i promjene

---

⁷⁹ Majdak, Zvonimir. *Kužiš stari moj*. Zagreb: Matica Hrvatska, 1970.

⁸⁰ Tribuson, Goran. *Trava i korov*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o., 2009.

⁸¹ Tribuson, Goran. *Povijest pornografije*. Zagreb: Večernji list, 2004.

koje su htjeli. Budući da je popularna kultura danas nešto posve uobičajeno, traperice nose sve generacije, *amerikanizacija* je sve prisutnija, sa sigurnošću možemo zaključiti da su u svojim namjerama uspjeli.

3.3. Prijedlog provedbe projekta

Interpretacija svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama osmišljena je u obliku muzejske i/ili galerijske izložbe. Ovdje ćemo ukratko opisati zamišljeni koncept izložbe, popratne aktivnosti kao i moguće načine promidžbe.

Koncept izložbe

Sama interpretacija svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama podijeljena je na uvodni dio i četiri podteme pa bi na isti način bila koncipirana i sama izložba. Na samom ulazu nalazila bi se uvodna legenda s kratkim uvodom u temu i popisom korištenih romana. Ostatak prostora bio bi podijeljen na četiri podtematske cjeline: traperice, klapu, glazbu i ništavilo svakodnevnice. U svakom pojedinom dijelu izložbe bili bi ispisani pripadajući citati izdvojeni u interpretaciji (pogledaj poglavlje 3.2. *Sadržajna razrada*) kako bi se naglasila povezanost sa samom prozom u trapericama. Osim citata, prostor bi bio ispunjen fotografijama koje bi zorno predočavale modu, izgled, druženje i cijeli dojam sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Svaka tematska cjelina bila bi popraćena i izložbenim predmetima, među kojima treba naglasiti stari primjerak jednih od prvih traperica (*Levis, Wrangler, Super Rifle, Lee ili Roy Rogers*), gramofon, gramofonske ploče (*longplejke* i *singlice*) i plakati tadašnjih omiljenih glazbenika. Na samom kraju izložbe, kao svojevrsni zaključak, nalazio bi se takozvani *word cloud* s asocijacijama na period sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Pored originalnog *word cloud-a* postavio bi se monitor na kojem bi posjetioci mogli dodavati svoje asocijacije toga perioda te bi se na taj način mogla usporediti njihova perspektiva i perspektiva proze u trapericama, čime bi se ujedno uspostavila i interakcija između posjetioca i same izložbe.

Popratne aktivnosti

Popratne aktivnosti predstavljaju sve one aktivnosti koje se mogu organizirati unutar samog muzeja i/ili galerije a da upotpunjavaju koncept same izložbe i time dodatno približavaju temu posjetiocima. U sklopu ove izložbe zanimljivo bi bilo organizirati razgovore sa živućim autorima analiziranih romana (Goranom Tribusonom, Alojzom Majetićem, Zvonimirom

Majdakom i Branislavom Glumcem). Autori bi mogli čitati odabrane dijelove romana koji po njima najbolje opisuju period sedamdesetih, a mogu i sami pričati o svom doživljaju tog vremenskog perioda i određenim anegdotama.

Budući da je glazba uvelike obilježila period sedamdesetih godina prošloga stoljeća prigodno bi bilo pozvati i aktualne glazbenike toga vremena. Drugom polovicom sedamdesetih godina u našim je krajevima bio aktualan *Novi val* pa bi shodno tome razgovori s glazbenicima iz bendova poput *Azre*, *Parafa*, *Prljavog kazališta* i *Haustora* dobro upotpunjavali interpretativnu tematiku.

Osim toga, da bi pobudili interes šire publike u večernjim satima mogu se organizirati svirke i plesnjaci koji imitiraju zabave iz toga perioda. Na taj ćemo način pridobiti pažnju populacije koja nema običaj ići na izložbe, a dobiti ćemo i faktor zabave na samoj izložbi.

Promidžba

Kao i kod organizacije većine izložbi i kod ove bi se izložbe koristili klasični načini oglašavanja poput Interneta, društvenih mreža, plakata, novinskih priloga i sličnih, ali nema potrebe da njih ovdje detaljno opisujemo. Osim klasičnih promidžbenih izvora u sklopu ove izložbe bilo bi zanimljivo postaviti svojevrsne oglasne panele po Zagrebu, i to na mjestima koji se spominju u samim romanima. Paneli bi sadržavali književni citat u kojem se spominje lokacija na kojoj se nalazi, naziv, mjesto i vrijeme održavanja izložbe i QR kod na samu mrežnu stranicu izložbe na kojoj se može dobiti više informacija. Ovakvi paneli razlikuju se od klasičnih oglasa za izložbe pa bi samim time dodatno privukli pažnju prolaznika, ali i turista.

Primjeri citata i lokacija na kojima bi se mogli nalaziti oglasni paneli:

- „Tek u ranim šezdesetima, kada su traperice počeli nositi sinovi i nećaci nekih tipova koji su radili u inozemstvu, i kada je pukao glas kako se takve hlače mogu kupiti u trgovinama zagrebačkog Posrednika, moglo se mirne duše kazati kako je ta plava epidemija progutala grad.“⁸² (Vlaška 89, lokacija bivše trgovine *Posrednik* u kojoj su se kupovale prve traperice);
- „jedino što je bilo sigurno to je bila velika robna kuća nama preko puta u koju su ulazili ljudi kao insekti i koja je stajala čvrsto i nerazrušivo kao neka moderna avet da bio je tu u pozadini i nejasni lik njene mame i šefovsko lice njenog tate a na kraju te preobrazbe

---

⁸² Tribuson, Goran. *Trava i korov*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o., 2009.

kao visoki zid podigla se njena samoća koja kao da joj je izlazila kroz usta i taložila se tamo na drugoj strani ulice u naminim izlozima koji su himnično zvali ljude na proljetnu radost odijevanja pozivali ih u magične klijetke himo i obod cetinje hladnjaka dok je neka imbecilna ploča domaće produkcije kao glazuru ispuštala glas pavijana⁸³ (Ilica 6, Robna kuća Nama)

- „Zato je odveo Milčeka u „Kavkaz“ znajući da su tamo dobro opskrbljeni telefonskim linijama, na prometnom mjestu. Tamo im neće ništa pofaliti, makar Milčeka i mrtvog iznijeli. Do podne je tiho. Ne tuku se, a ni policija ne ordinira.“⁸⁴ (Trg Maršala Tita 1, lokacija nekadašnje kulturne kazališne kavane *Kavkaz*)

U ovdje analiziranim romanima postoji još niz ovakvih citata koji bi se mogli upotrijebiti na panelima po cijelom Zagrebu. Zbog teksta naizgled ne povezanog ni sa čim, osim sa samom lokacijom, prolaznici bi mogli ostati zbunjeni i upravo zbog toga pogledati o čemu je riječ, čak, i ako inače ne bi reagirali na oglas o ovakvoj izložbi.

3.4. Ciljana publika

Različiti ljudi na različiti će način doživjeti ono što im je interpretirano. Iz Tildenovih načela već nam je poznato da interpretacija bazirana na djecu treba imati posve drugačiji koncept od one namijenjene odraslima (vidi poglavlje 2.4. *Interpretacija baštine*). Ista je situacija i s različitim skupinama odraslih ljudi. Doživljaj interpretacije individualan je i ovisi od osobe do osobe, ali ljudi sličnih karakteristika (točnije pripadnici sličnih skupina) na sličan će način doživjeti interpretirano. Stoga je prilikom planiranja svake interpretacije potrebno odrediti kome je ona sama namijenjena. Točnije, prije same interpretacije trebamo si postaviti pitanje *Za koga interpretiramo?* ili *Kome je namijenjena ova interpretacija?*. Ovaj nam je korak iznimno bitan jer nam olakšava što bolje osmišljavanje interpretacija, kako bi zainteresirala upravo onu ciljanu skupinu kojoj je namijenjena. Posve je jasno da, u većini slučajeva, ljudi žele što većoj publici prikazati svoj projekt, izložbu ili bilo koji drugi koncept interpretacije. No, isto je tako jasno da je nemoguće zadovoljiti svačije interese jer ono što je zanimljivo znanstveniku iz područja interpretirane tematike, radničkoj će klasi biti nejasno, a pojednostavimo li interpretaciju da je širi puk razumije, znanstvenicima ona neće biti interesantna.

---

⁸³ Glumac, Branislav. Zagrepčanka. Zagreb: VBZ, 2013.

⁸⁴ Majdak, Zvonimir. Lova do krova. Zagreb: Znanje, 1984.

Kako bi interpretacija bila što uspješnija, ona prije svega treba zainteresirati što veći broj posjetioaca. Kako bi se to postiglo prije svega treba odrediti koje bi sve skupine posjetioaca mogla zainteresirati. Nakon toga treba razmisliti o tome koji su njihovi interesi i na koji im način treba interpretaciju što više približiti. Osim toga, treba imati na umu da se prilikom interpretacije s različitim grupama posjetioaca možemo više ili manje posvetiti određenim dijelovima interpretacije. Točnije, prilikom interpretacije određenim posjetiocima više ćemo pričati o jednome, dok ćemo drugima veću pozornost podariti nekom drugom aspektu.

U našem slučaju ciljane skupine korisnika prikazane su u tablici, nakon čega su tekstualno analizirane.

Ciljana skupina	Opis skupine	Struktura	Atributi
Suvremenici proze u trapericama	Osobe koje su bile svjedoci vremena i na bilo koji način dio popularne kulture sedamdesetih	Osobe srednje životne dobi, između četrdeset i šezdeset i pet godina starosti, oba spola	Živjeli su u vrijeme sedamdesetih (i pretežno bili mladi tada), protagonisti vremena, nostalgičari, upućeni u kulturne događaje tog doba
Mlade alternativne supkulturne skupine	Mladi koji slušaju alternativnu i rock glazbu (posebno onu aktualnu u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća)	Tinejdžeri, adolescenti i mlade osobe od četrnaest do trideset i pet godina starosti, oba spola	Interes za popularnu kulturu, alternativnu i rock glazbu, otpor prema autoritetu i djelovanje unutar supkulturne skupine
Ljubitelji književnosti	Osobe koje vole književnost (i to posebno prozu u trapericama)	Osobe svih životnih dobi, oba spola	Interes za književnost, književnike i samu prozu u trapericama
Ljubitelji novije povijesti	Osobe koje vole povijest druge polovice dvadesetog stoljeća	Osobe svih životnih dobi, oba spola	Interes za povijest druge polovice dvadesetog stoljeća, posebice sedamdesete godine
Ljubitelji popularne kulture	Osobe koje vole i prate popularnu kulturu	Osobe svih životnih dobi, oba spola	Interes za različite aspekte popularne kulture pa tako i prozu u trapericama i

			ono što ona predstavlja
Turisti i izletnici	Domaći turisti te osobe i grupe u posjetu Zagrebu	Osobe svih životnih dobi, oba spola	Domaći turisti koje zanima popularna kultura i neuobičajeni turistički sadržaji

Ciljane skupine korisnika kod interpretacije svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama su:

1. suvremenici proze u trapericama;
2. mlade alternativne supkulturne skupine;
3. ljubitelji književnosti;
4. ljubitelji novije povijesti;
5. ljubitelji popularne kulture; te
6. turisti i izletnici.

Suvremenici proze u trapericama predstavljaju one pojedince koji su živjeli u vrijeme sedamdesetih i to prvenstveno one koji su tada bili mladi. Ta skupina posjetioca može se poistovjetiti s glavnim junacima romana na kojima počiva ova interpretacija. Njihov interes, posve jasno, dolazi iz nostalgičnih razloga da se prisjete mladosti, onoga u što su tada vjerovali i radili.

Mlade alternativne supkulturne skupine predstavljaju mlade osobe koje u današnje vrijeme prolaze slično ono što su junaci proze u trapericama prolazili u sedamdesetima. Otpor prema autoritetu ono je s čime će se, vrlo vjerojatno, najviše poistovjetiti s mladima toga doba. Osim toga, interes će im privući i dio o glazbi koja je slična ili čak ista onoj koju oni vole.

Ljubitelji književnosti skupina su koju ne moraju nužno zanimati sedamdesete godine kao takve. Njihovu pažnju privlači književni dio same interpretacije, točnije, pozadina koja stoji iza nje.

Ljubitelji novije povijesti imaju interes za to vremensko razdoblje te ih zanima povijesni aspekt ove interpretacije. Oni žele saznati nešto više o tom vremenu i samom načinu tadašnjeg života.

Ljubitelji popularne kulture interes pronalaze u raznim pop-kulturnim sadržajima pa tako i u književnosti, glazbi, modi i svemu onome što ova interpretacija predstavlja. Naime, već je

spomenuto kako se u sedamdesetima odvijaju začeci razvoja popularne kulture pa je to razdoblje od iznimnog interesa ovoj skupini korisnika.

Turisti i izletnici predstavljaju skupinu posjetioca koja želi saznati nešto više o gradu i njegovoj povijesti. Budući da se radnja romana proze u trapericama u većem broju slučajeva odvija u Zagrebu i okolici, možemo reći da ova interpretacija najviše opisuje sedamdesete upravo u Zagrebu. Ova će interpretacija privući one turiste i izletnike koji imaju interes za netipičnim turističkim sadržajima i upoznavanjem posjećenog mjesta na posve drugačiji način. Također, valja naglasiti i da ova skupina ujedno može biti i dio bilo koje od prethodno navedenih skupina pa stoga mogu dijeliti i njihove interese.

3.5. Vrednovanje i SWOT analiza

Prilikom planiranja svakog projekta, pa tako i našeg, treba napraviti neku vrstu vrednovanja. U ovom smo se slučaju odlučili za takozvanu SWOT analizu. SWOT analiza je vrsta analize kojom se vrednuju svi unutarnji i vanjski čimbenici koji imaju utjecaj na analizirano (u našem slučaju predstavljenu izložbu).

SWOT analiza dijeli se na:

1. S - snage ((eng.) *strengths*),
2. W - slabosti ((eng.) *weaknesses*),
3. O - prilike ((eng.) *opportunities*) i
4. T - prijetnje ((eng.) *threats*).

Snage i slabosti predstavljaju unutarnje čimbenike, odnosno, one na koje možemo utjecati. Prilikom analize unutarnjih čimbenika, analiziramo sami sebe i odgovaramo si na pitanja što je dobro kod nas, a na čemu moramo poraditi da bi došli do željenog cilja. S druge strane, prilike i prijetnje predstavljaju vanjske čimbenike, odnosno, one na koje ne možemo utjecati. Analizom vanjskih čimbenika saznajemo na što moramo obratiti pažnju kako bi zadovoljili želje potrošača (u našem slučaju posjetioca), a da pri tome ne predstavljamo rizik sami sebi.

Analiza unutarnjih čimbenika:

S – snage:

Prije svega, valja izdvojiti interesantnu, kreativnu i kvalitetnu ideju samog projekta. Sedamdesete godine prošloga stoljeća zanimljivo su vremenskog razdoblje pa je ta tematika atraktivna još i danas. Osim same tematike, interesantan je i neuobičajeni pristup interpretaciji

dane tematike koji daje poseban značaj cjelokupnom projektu. Ljudi vole nešto neobično, drugačije od onoga na što su navikli, a ovdje je to postignuto upravo interpretacijom. Sama tema i interpretacija kroz književna djela daju širok krug interesnih skupina. U prethodnom poglavlju (3.4. *Ciljane skupine*) detaljnije su objašnjene potencijalne ciljane skupine posjetioca koje variraju jednako i po životnoj dobi i po samom interesu za određenu tematiku. Marketing i promidžba na javnim površinama (vidi poglavlje 3.3. *Prijedlog provedbe projekta*) daju mogućnost brzog dolaska do velikog broja potencijalnih posjetioca. Izvedba projekta relativno je jednostavna i jeftina jer se većinski dio cijelog projekta svodi na samu interpretaciju.

W – slabosti:

Opće je poznato da se na tržištu najbolje probiju već poznati dobrostojeći organizatori bilo kakvih projekta pa je shodno tome najveća slabost ovog projekta što smo nepoznati na tržištu i nemamo sagrađen *image*. Druga su slabost financijska sredstva. Premda je već spomenuto da za izvedbu projekta nisu potrebna velika financijska sredstva, ipak su potrebna neka početna ulaganja. Manjak vlastitog prostora za izvedbu same izložbe dodatno otežava stvari jer potencijalno iziskuje dodatni trošak.

Analiza vanjskih čimbenika:

O – prilike:

Tema ovog projekta fokusirana je na popularnu kulturu, recentnu povijest i svakodnevnicu s kojom se posjetioci mogu poistovjetiti, što uvjetuje ugodniju atmosferu jer je izbjegnuto uobičajeni autoritarni glas u pristupu interpretaciji. Nova tehnologija svakim danom biva sve razvijenija, a time ujedno olakšava komunikaciju s posjetiocima i širi mogućnosti interpretacije. Povećan broj turističkih atrakcija u Zagrebu, a time i povećan broj samih turista može rezultirati širim krugom posjetioca. Kulturni turizam sve je razvijenija i atraktivnija vrsta turizma, a ovaj se projekt uklapa u njegov koncept, što nam daje mogućnost uklapanja u netipične atrakcije grada Zagreba.

T – prijetnje:

Interdisciplinarna tema projekta zahtijeva ili jednog stručnjaka više različitih disciplina (što je danas rijetkost jer se sve više teži užim specijalizacijama) ili veći broj različitih stručnjaka što uzročno-posljedično zahtijeva veći broj financijskih sredstava. Nadovezano na to, nužna financijska podrška od strane vlade i/ili sponzora je upitna. Jednako je upitna i suradnja s vanjskim suradnicima koji su nam najnužniji za sam prostor na kojemu bi se izvela izložba.

Osim toga, širok krug ciljanih skupina svojevrsni je dvosjekli mač jer se za uspješnu izvedbu projekta nužno posvetiti različitim skupinama posjetioaca na različite načine, što je teško, a ponekad i nemoguće.

Generalno gledano, ovo je potencijalno dobar i interesantan projekt. Izvedba cijelog projekta relativno je jednostavna i jeftina što je, svakako, olakotna okolnost. Uz kvalitetnu izvedbu i dobru promidžbu, velika je vjerojatnost da bi se privukao širok krug potencijalnih posjetioaca. Jedina upitna stavka su financijska sredstva i prostor izvedbe, ali uz dobar plan projekta mogli bi se naći adekvatni sponzori i pokrovitelji.

4. Zaključak

Rad u kulturno-baštinskim djelatnostima od iznimnog je značaja za očuvanje identiteta i kulture nekog lokaliteta, naroda pa i cjelokupnog čovječanstva. Usprkos tome, kultura, barem na našim prostorima, nije na listi prioriteta, kako vladajućih, tako i šireg pučanstva. Upravo zbog toga, smatramo da je nužno osmisliti nove, drugačije programe koji će privući interes šire populacije. Još od samih početaka, u prezentiranju kulture i baštine korišten je autoritativni pristup koji mnogima ne odgovara. Upravo interpretacija, točnije interpretatori, imaju ključnu ulogu u približavanju kulture i baštine posjetiocima.

Još od samih začetaka interpretacije kao znanstvene discipline teoretičari, počevši od Tildena, ističu kako je za interpretaciju najvažnije da nije suhoparno iznošenje činjenica. Interpretacija treba biti personalizirana priča koja će posjetiocu približiti ono o čemu je riječ i pri tome ga potaknuti na razmišljanje, osjećaje i reakcije. Brojni su teoretičari postavili načela kao svojevrsne smjernice kojih se interpretatori trebaju držati pri osmišljavanju dobre i kvalitetne interpretacije.

Danas su sve popularniji kulturno-baštinski projekti interpretirani na način da se sam posjetilac može poistovjetiti s tematikom o kojoj je riječ. Na isti način osmišljen je i naš projekt. Interpretacija svakidašnjice sedamdesetih godina na primjeru proze u trapericama osmišljena je u obliku izložbe unutar koje se na nesvakidašnji način prezentira priča o jednom vremenu iz perspektive mladih marginalaca, odnosno, glavnih junaka odabranih romana. Poanta je ovog projekta pokazati da se interpretaciji može pristupiti na nesvakidašnji način. Književnost može biti relevantan dokaz vremena. Proza u trapericama savršen je primjer književnosti unutar koje je prikazan svakidašnji život mladih ljudi u periodu od šezdesetih do osamdesetih godina prošloga stoljeća. Osim toga, ovakav pristup ne samo da nudi nešto drugačije, nego isto tako širi krug interesnih skupina. Prije svega, uzevši književnost kao podlogu interpretacije, privlačimo interes ljubitelja književnosti. Ovakav će pristup privući i mlade alternativne skupine koji se mogu poistovjetiti s glavnim junacima romana jer danas prolaze kroz ono što su oni prolazili u nekom drugom vremenu. Naravno, ne smijemo zaboraviti i na populaciju koja je proživjela mladost u vrijeme sedamdesetih godina i na neki način bila dio tih romana.

Jedna od glavnih prednosti ovog projekta relativno je jeftina i jednostavna izvedba. Naravno, ovime ne želimo istaknuti da je pri interpretaciji baštine bitno težiti jeftinim i jednostavnim rješenjima, ali je činjenica da se na našim prostorima izrazito malo ulaže u kulturu pa je takve

projekte jednostavno lakše provesti u djelo. Ovdje, također treba istaknuti kako ovaj projekt ne samo da približava kulturu i baštinu širem pučanstvu, već se lako može uklopiti u netipične turističke atrakcije grada Zagreba. Kulturni i književni turizam sve su razvijenije i atraktivnije vrste turizma pa to valja i iskoristiti. Na taj način ujedno širimo kulturnu ponudu grada Zagreba i pridodajemo održivom razvoju i ekonomskoj isplativosti.

Ovaj je projekt spoj interpretacije, popularne kulture, književnosti, glazbe i povijesti jednog vremena. Sedamdesete godine, i sve ono što one predstavljaju, interesantna su i danas još uvijek atraktivna tema. Shodno tome smatramo da je ovo zanimljiv projekt koji može kulturu, baštinu, a i same kulturno-baštinske institucije približiti široj populaciji koja u pravilu nema običaj obilaziti takva događanja. Upravo je to i glavna poanta interpretacije – očuvati kulturu i baštinu, a ujedno ih i približiti što većoj populaciji.

5. Literatura

- Back, Larry; Cabel, Ted T. Interpretation for the 21st century: fifteen guiding principals for interpreting nature and culture. 1998.
- Carmen, John; Sorensen, Marie Louise Stig. Heritage studies: methods and approaches. 2009.
- Eagleton, Terry. Ideja kulture. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2002.
- Flaker, Aleksandar. Proza u trapericama: prilog izgradnji modela prozne formacije na građi suvremenih književnosti srednjo- i istočnoevropske regije. Zagreb: Liber, 1983.
- Ghetau, L.; Esanu, V. Literary tourism as a promoter of cultural heritage. URL: <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/SDP11/SDP11029FU1.pdf> (2016-10-23)
- Glumac, Branislav. Zagrepčanka. Zagreb: VBZ, 2013.
- Ham, Sam H. Interpretation: making a difference on purpose. Golden, Col. : Fulcrum, 2013. Hayden, Dolores. The Power of Place: Urban Landscapes as Public History. London: The MIT Press, 1997.
- Herbert, D.T. Heritage, Tourism and Society. London: Mansell Publishing, 1995.
- Heritage interpretation ceters. The Hicira Handobook. Barcelona, 2005.
- ICOMOS. The ICOMOS charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites. 2008.
- Kolanović, Maša. Udarnik! Buntovnik? Potrošač: popularna kultura i hrvatski roman od socijalizma do tranzicije. Zagreb: Naklada Ljevak, 2011
- Kolanović, Maša. Što se dogodilo s trapericama?: dijalog popularne kulture i novije hrvatske proze. // Književna republika: časopis za književnost 2(2004), 9/6; str. 91-112.
- Krivošejev, Vladimir. Upravljanje baštinom i održivi turizam. Valjevo, Beograd: Narodni muzej Valjevo, 2014.
- Kultura. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (2017-02-05)
- Kulturalni studiji. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34557> (2017-02-05)
- Lee J., P. Williams. Strategic Directions for Culture and Heritage Tourism in British Columbia. Ministry of Small Business, Tourism and Culture & Tourism British Columbia, November 1999.

- Majdak, Zvonimir. Kužiš stari moj. Zagreb: Matica Hrvatska, 1970.
- Majdak, Zvonimir. Lova do krova. Zagreb: Znanje, 1984.
- Majetić, Alojz. Čangi. Zagreb: Večernji list, 2004.
- McKercher, Bob; Du Cros, Hilary. Cultural tourism: the partnership between tourism and cultural heritage management. New York; London: Routledge, 2012.
- Ministarstvo turizma Republike Hrvatske. Strategija razvoja kulturnog turizma: od turizma i kulture do kulturnog turizma. Zagreb: Institut za turizam Zagreb, 2003.
- Popularna kultura. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49511> (2017-02-05)
- Proza u trapericama. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/1704/> (2016-10-22)
- Proza u trapericama. URL: https://issuu.com/lzmk/docs/proza_u_trapericama?e=4763079/4157604 (2016-10-22)
- Silberman, Neil A. Heritage Interpretation as Public Discourse: Towards a New Paradigm // Understanding Heritage. / uredili Marie-Theres Albert, Roland Bernecker i Rudolff Britta. Berlin: DeGruyter, 2013. Str. 21-33. URL: http://works.bepress.com/neil_silberman/43/ (2016-11-05)
- Slamnig, Ivan. Bolja polovica hrabrosti. Zagreb: Večernji list, 2004.
- Solar, Milivoj. Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 2011
- Tilden, Freeman. Interpreting our heritage. University of North Carolina Press, 1957.
- Tribuson, Goran. Polagana predaja. Zagreb: Znanje, 1984.
- Tribuson, Goran. Povijest pornografije. Zagreb: Večernji list, 2004.
- Tribuson, Goran. Trava i korov. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o., 2009.
- Turizam. URL: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62763> (2016-10-20)
- Williams, Raymond. Keywords: a vocabulary of culture and society. London: Fontana / Croom Helm, 1976.

Sažetak

Kako bi se kultura i baština što više približile širem pučanstvu, u posljednje se vrijeme interpretaciji istih nastoji pristupati na što različite načine. Kao što je i kod brojnih ostalih disciplina, tako su se i kod interpretacije kulture i baštine ljudi na one uobičajene metode već navikli. Stoga se od interpretatora očekuje da osmisle nešto novo i drugačije. Interpretacija svakidašnjice nekog vremena može naći inspiraciju u najrazličitijim izvorima pa tako i u književnosti. U ovom radu osmišljena je interpretacija svakidašnjice sedamdesetih godina prošloga stoljeća na primjeru proze u trapericama. Prilikom interpretacije koristili smo se isključivo odabranim romanima proze u trapericama, dok povijesni, sociološki i bilo kakvi drugi izvori nisu korišteni. Interpretacija je osmišljena u obliku izložbe koja se lako može uklopiti u koncept kulturnog i/ili književnog turizma, a shodno tome i u neuobičajene atrakcije grada Zagreba.

Ključne riječi: interpretacija; sedamdesete; popularna kultura; proza u trapericama; kulturni turizam; književni turizam

Summary

In order to bring culture and heritage closer to wider population, lately we tend to interpret them in the most different ways. As it is with most other disciplines people are already used to common methods of heritage and culture interpretation. Therefore, the interpreters are expected to make something new and different. Interpretation of everyday life of a certain era can find inspiration in a variety of sources, including literature. In this paper we created interpretation of everyday life in seventies based on a blue jeans literature. In that process we used only selected novels, while historical, social or any other sources were not used. This interpretation is imagined as an exhibition which can easily fit into the concept of cultural and / or literary tourism and consequently in the unusual attractions of Zagreb.

Keywords: interpretation; seventies; pop culture; blue jeans literature; cultural tourism; literary tourism